

**GRAĐANSKA
ALIJANSA**
Civic Alliance - Alijanca Qytetare

CRNA GORA, EKOLOŠKA DRŽAVA

*30 godina
(ne)promijenjene
svijesti*

Naziv publikacije

**Crna Gora, ekološka država:
30 godina (ne)promijenjene svijesti**

Izdavač

Građanska alijansa

Za izdavača

Milan Radović

Autor publikacije

Rasenko Čađenović

Prelom i dizajn

Studio Fler

Štampa

Copy Centar

Tiraž

60 primjeraka

Godina i mjesto izdanja

April 2025, Podgorica

Publikacija je izrađena kroz projekat „Inovativne akcije za zelenu budućnost“ uz podršku Eko fonda – Fonda za zaštitu životne sredine Crne Gore.

Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost autora i ne odražava nužno stavove Eko fonda – Fonda za zaštitu životne sredine.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-741-26-6
COBISS.CG-ID 33935364

Sadržaj

IZVRŠNI SAŽETAK.....	7
UVOD	11
1. EKOLOŠKA SVIJEST I PERCEPCIJA RADA DRŽAVNIH ORGANA	13
1.1 Informisanost o godini proglašenja ekološke države.....	15
1.2 Povjerenje u projekat “Ekološka država Crna Gora	15
1.3 Percepcija međunarodnog stava i lična promjena ponašanja	16
1.4 Ekologija naspram drugih društvenih problema	16
1.5 Odgovornost za očuvanje životne sredine i kaznene mjere	18
1.6 Zadovoljstvo radom državnih organa	19
1.7 Ekologija na političkoj agendi	20
2. STAVOVI ISPITANIKA O LIČNOM ANGAŽMANU, EKOLOŠKOJ KULTURI I ODNOSU PREMA ŽIVOTNOJ SREDINI	21
2.1 Spremnost ispitanika za učešće u ekološkim akcijama.....	23
2.2 Otvorenost ispitanika za finansijski doprinos (samodoprinos).....	23
2.3 Spremnost mladih za ekološko angažovanje	24
2.4 Učešće ispitanika u dobrovoljnim radnim akcijama	24
2.5 Finansijsko izdvajanje za zaštitu životne sredine	24
2.6 Spremnost da se ugrozi životna sredina radi materijalnog bogatstva	25
2.7 Odnos prema otpadu i navikama bacanja	25
2.8 Procjena ekološke kulture ispitanika	26
3. ULOGA I ANGAŽMAN NEVLADINIH ORGANIZACIJA U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE.....	27
3.1 Najpotrebnija oblast djelovanja NVO.....	29
3.2 Volonterski angažman ispitanika u NVO-ima koje se bave zaštitom životne sredine	29
3.3 Saradnja NVO sa državnim institucijama	29
3.4 Finansiranje NVO projekata u oblasti ekologije.....	29
3.5 Nivo otvorenosti ministarstava za saradnju	30
3.6 Aktivnost NVO u različitim oblastima	30
4. PERCEPCIJA EKOLOŠKIH TEMA U OBRAZOVANJU, MEDIJIMA I JAVNOM DISKURSU	31
4.1 Integracija ekologije u obrazovni sistem.....	33
4.2 Uloga medija u promociji “ekološke države”	33
4.3 Dostupnost informacija o stepenu zagađenosti.....	34
4.4 Gledanost emisije “Natura Viva”	34
4.5 Zastupljenost ekoloških tema u magazinima i dnevnim novinama.....	34
4.6 Prioritet ekološke teme u medijskom izvještavanju	35

5. STAVOVI ISPITANIKA RURALNIH PODRUČJA SJEVERNOG REGIONA CRNE GORE

O UPRAVLJANJU OTPADNIM VODAMA I ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE.....37

5.1 Značaj poboljšanja javnih usluga.....	39
5.2 Odvođenje vode u ruralnim područjima.....	39
5.3 Kanalizacija vs. septičke jame.....	40
5.4 Razlozi za priključak na kanalizaciju.....	40
5.5 Razlozi za priključak na septičku jamu.....	40
5.6 Zadovoljstvo uslugama kanalizacije.....	40
5.7 Važnost kvaliteta sistema za otpadne vode.....	41
5.8 Spremnost za plaćanje troškova priključka.....	42
5.9 Zabrinutost zbog negativnih posljedica otpadnih voda.....	42

6. KOMARNICA.....43

6.1 Učešće na javnim raspravama i informisanost.....	45
6.2 Podrška izgradnji HE Komarnica.....	45
6.3 Subjekti koji utiču na formiranje stava ispitanika.....	46
6.4 Očekivani uticaj na uslove života.....	46
6.5 Lični osećaj zagađenja i ekološki angažman.....	46

7. PERCEPCIJE ISPITANIKA O EKOLOŠKIM IZAZOVIMA

I PRIORITETIMA RAZVOJA NA SJEVEROISTOKU CRNE GORE.....47

7.1 Očuvanost ekološkog prostora.....	49
7.2 Podrška osnivanju novih nacionalnih parkova.....	49
7.3 Prioritetne mjere za zaštitu prirode.....	49
7.4 Prioriteti razvoja sjevera Crne Gore.....	49

8. PERCEPCIJE I STAVOVI ISPITANIKA CRNE GORE

O UPRAVLJANJU PRIRODNYM RESURSIMA

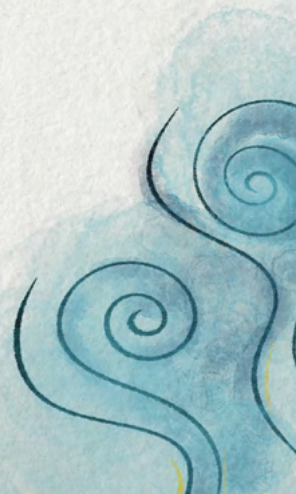
I UTICAJU INDUSTRIJE NA ŽIVOTNU SREDINU.....51

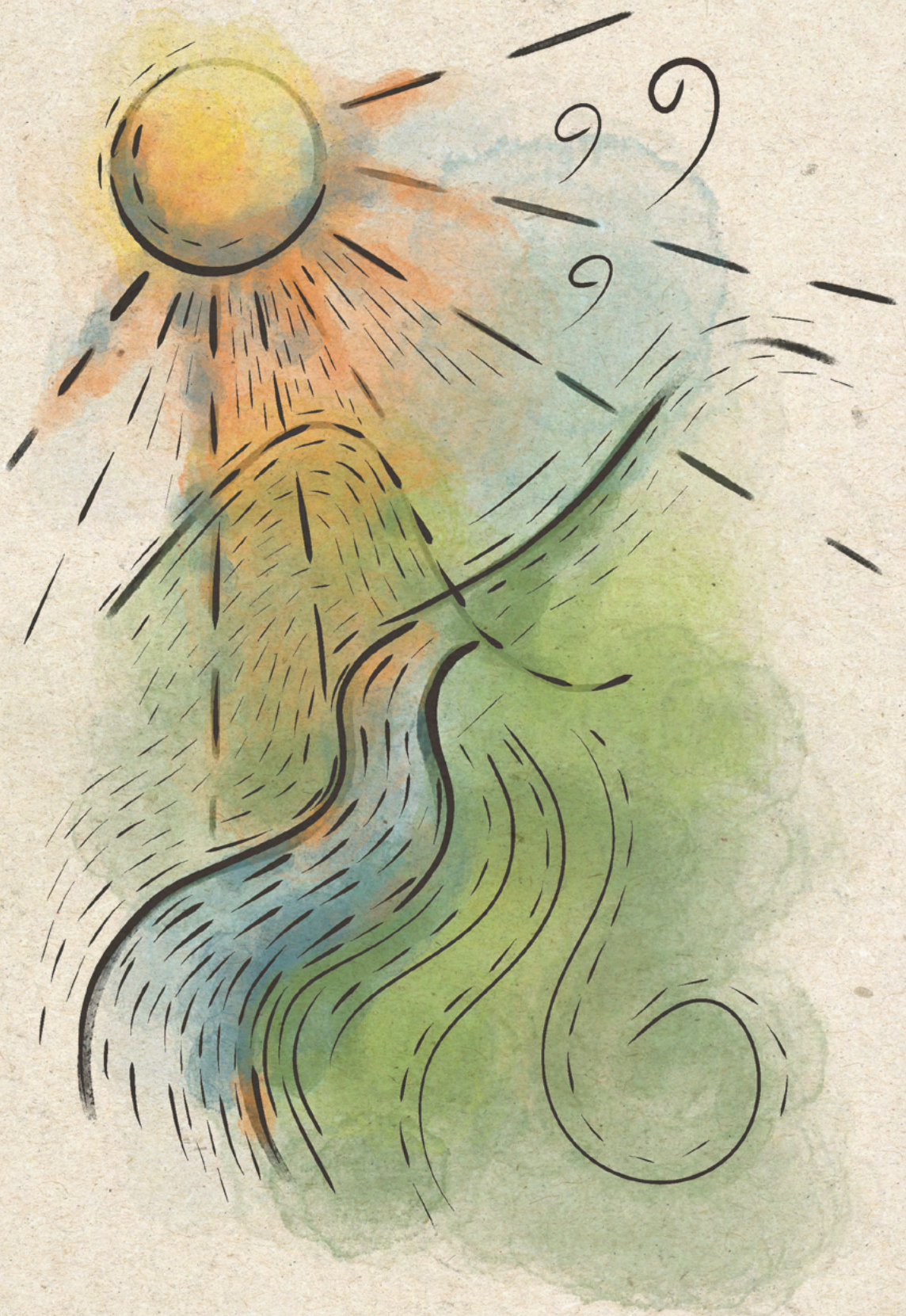
8.1 Zaustavljanje rada zagađivačkih fabrika.....	53
8.2 Lični rizik zdravlja zbog materijalne dobiti.....	53
8.3 Izgradnja fabrika vs. očuvanje okoline.....	54
8.4 Percepcija zagađenja i mjerenja KAP-a.....	54
8.5 Rješenje za kombinat aluminijuma Podgorica.....	55
8.6 Spremnost za peticiju o ekološkoj zaštiti.....	55
8.7 Izgradnja na hidroelektrana na Morači.....	55
8.8 Ekološki incidenti i potencijalno zatvaranje KAP-a.....	56
8.9 (Ne)upućenost o prostornom planu.....	56
8.10 Male elektrane na Morači i drugi energetske projekti.....	56
8.11 Izgradnja termoelektrane ili hidroelektrana.....	56
8.12 Uticaj izgradnje elektrana na ekosistem.....	57
8.13 Podrška izgradnji vjetroelektrana.....	57
8.14 Podrška uvođenju Eko takse.....	57
8.15 Najavljeni energetske projekti Vlade.....	58

9. UPRAVLJANJE OTPADOM.....59

9.1 Gdje završava otpad u Crnoj Gori?.....	61
9.2 Percepcija štetnosti postojećeg sistema.....	61

9.3	Praksa odlaganja otpada.....	62
9.4	Selektivno odlaganje otpada.....	62
9.5	Izvori informisanja o odlaganju otpada.....	63
10.	DEPONIJIA DOO PODGORICA.....	65
10.1	Upoznatost s postojanjem Deponije DOO.....	67
10.2	Zadovoljstvo informacijama i dostupnošću usluga.....	67
10.3	Informisanost o dodatnim uslugama.....	67
10.4	Spremnost za učešće u edukativnim programima.....	67
10.5	Zadovoljstvo komunikacijom.....	68
10.6	Odavanje otpada.....	68
10.7	Cijene i kvalitet usluga.....	68
11.	KVALITET VAZDUHA.....	69
11.1	Stepen zadovoljstva kvalitetom vazduha.....	71
11.2	Planiranje dnevnih aktivnosti prema kvalitetu vazduha.....	71
11.3	Percepcija uzroka zagađenja.....	71
11.4	Uticaj zagađenja na život.....	72
12.	KVALITET VODE.....	73
12.1	Glavni uzroci zagađenja voda.....	75
12.2	Odgovornost pojedinaca vs. Institucija.....	75
12.3	Učešće u zaštiti voda.....	76
12.4	Stavovi o zagađenju rijeka i zaštiti biodiverziteta.....	76
13.	ZAŠTITA PRIRODE.....	77
13.1	Zloupotreba ekoloških tema („Greenwashing“).....	79
13.2	Decentralizacija vs. Centralni autoritet.....	79
13.3	Poznavanje zaštićenih područja.....	79
13.4	Učešće u javnim raspravama.....	80
13.5	Poznavanje procjene uticaja na životnu sredinu.....	80
14.	PERCEPCIJE ISPITANIKA CRNE GORE O KLIMATSKIM PROMJENAMA, ENERGETSKOJ TRANZICIJI I UTICAJU ZATVARANJA INDUSTRIJE UGLJA.....	81
14.1	Stav o klimatskim promjenama.....	83
14.2	Spremnost za promjene u energetici.....	83
14.3	Stav o obnovljivim izvorima energije.....	83
14.4	Očekivani uticaj na lokalnu zajednicu i porodicu.....	84
14.5	Pojam „Pravedna energetska tranzicija“.....	84
14.6	Želja za dodatnim informacijama i uključivanjem.....	84
14.7	Zatvaranje industrije uglja.....	85
14.8	Uticaj zatvaranja uglja na lokalne zajednice i porodice.....	85
	PRIJE I POSLIJE.....	87
	LOKALNE ZAJEDNICE.....	91
	ZAKLJUČAK.....	99

IZVRŠNI SAŽETAK

Ovaj pregled predstavlja sveobuhvatnu analizu rezultata istraživanja javnog mnjenja o ekološkim temama u Crnoj Gori, sprovedenih tokom prethodnih 30 godina. Fokus je na evoluciji ekološke svijesti građana, ulozi institucija, medija i nevladinog sektora, te na ključnim lokalnim izazovima i percepcijama o pitanjima kao što su kvalitet voda, vazduha, upravljanje otpadom, industrijsko zagađenje, klimatske promjene i energetska tranzicija.

Glavni ciljevi pregleda

1. Utvrditi kako se odnos prema "Ekološkoj državi Crnoj Gori" mijenjao od 1991. godine do danas, u kontekstu socioekonomskih i političkih dešavanja.
2. Prikazati ključne pokazatelje o ekološkoj kulturi i ličnom angažmanu građana, pri čemu se ispituje deklarativna podrška naspram stvarnog učešća u ekološkim akcijama.
3. Analizirati percepciju rada državnih organa, medija i NVO sektora, kao i stavove o komunalnim i industrijskim temama (zagađivački pogoni, deponije, kanalizacija, vodosnabdijevanje).
4. Razmotriti trend sve veće uloge klimatskih promjena i energetske tranzicije u javnoj percepciji, uključujući odnos prema gašenju industrije uglja.
5. Pružiti uvid u regionalne i lokalne razlike na primjerima iz gotovo svih crnogorskih opština, kako bi se razumjeli specifični prioriteti i izazovi (vodosnabdijevanje, otpad, deponije, industrija, turizam).

6. Ključni nalazi

- Povjerenje u koncept “Ekološke države”: Većina građana formalno podržava ideju Crne Gore kao ekološke države, ali se udio onih koji joj “u potpunosti vjeruju” blago smanjuje. Istovremeno, raste broj “djelimičnih pristalica”, što pokazuje da je ekološka državnost i dalje percipirana kao poželjna, ali i da građani postaju oprezniji u procjeni njene realne primjene.
- Odgovornost i kaznene mjere: Ispitanici uglavnom smatraju da je zaštita životne sredine zajednička obaveza države, privrede i građana. Skoro tri četvrtine podržava uvođenje strožih mjera poput ekološke policije i novčanih sankcija, što ukazuje na sve veću spremnost javnosti za jaču regulaciju.
- Lični angažman i ekološka praksa: Deklarativna spremnost da se priroda ne ugrožava radi ekonomske koristi ostaje visoka (preko 80% ispitanika). Međutim, konkretno učešće u akcijama čišćenja i selektivnom odlaganju otpada nije dovoljno zastupljeno (manje od 30% ih redovno razvrstava otpad). Ova diskrepancija ukazuje na važnost olakšane infrastrukture i edukacije kako bi se principi preveli u praksu.
- Uloga medija i NVO: Ekološke teme se, prema percepciji javnosti, i dalje nalaze u sjenci dnevne politike i drugih društvenih problema. Većina građana smatra da je pokrivenost ekoloških pitanja u medijima nedovoljna, iako istovremeno ne navode ekologiju kao najviši prioritet. NVO sektor intenzivno saraduje s državnim institucijama, ali se ekologija u cjelini rjeđe spominje od tema poput korupcije ili socijalne zaštite.
- Sistemi upravljanja otpadom, vodosnabdijevanjem i kanalizacijom: Analize na lokalnom nivou pokazuju da opštine u Crnoj Gori i danas vode glavnu borbu s komunalnim pitanjima – kvalitet i dostupnost vode, odvoz otpada i kanalizaciona infrastruktura. Značajni napredak vidljiv je tamo gdje su sprovedeni opsežni komunalni projekti (npr. Regionalni vodovod), ali i dalje ostaje visok nivo nezadovoljstva stanjem kanalizacionih mreža i deponija.
- Klimatske promjene i energetska tranzicija: U novijim istraživanjima (poslije 2015. godine) primijetan je porast svijesti o klimatskim izazovima. Oko 75% ispitanika smatra prelazak na obnovljive izvore energije neophodnim, ali je razumijevanje pojma “pravedna energetska tranzicija” još uvijek nisko. Istovremeno, stavovi prema zatvaranju industrije uglja su podijeljeni, posebno u lokalnim zajednicama koje ekonomski zavise od takvih postrojenja.

Praktične implikacije i preporuke

- Jačanje infrastrukture: Prioritetni projekti (kanalizacioni sistemi, regulisane deponije, selektivni kontejneri) ostaju osnovni preduslov za prevođenje deklarativne ekološke svijesti u praksu.
- Kontinuirana edukacija i kampanje: S obzirom na to da građani često navode nedostatak vremena i informacija, neophodne su ciljane akcije (obuke u školama, medijske kampanje, lokalne radionice) kako bi se selektivno odlaganje otpada i zaštita voda/vazduha učinili bližim i dostupnijim.
- Politike za održivu energetska tranziciju: Nužno je detaljnije objašnjenje modela prelaska na obnovljive izvore energije, posebno u oblastima gdje je privreda zasnovana na uglju.
- Podrška NVO sektoru i veća transparentnost: Više javnih rasprava i uključivanje nevladinih organizacija u fazi planiranja može povratiti povjerenje u „ekološku državu“ kao stvarnu, a ne samo formalnu koncepciju.

Zaključak

Rezultati pokazuju da se u Crnoj Gori tokom posljednje tri decenije razvila značajna svijest o potrebi očuvanja prirodnih resursa. Ipak, nedostatak adekvatne infrastrukture i nedovoljna sinergija građana, lokalnih samouprava i državnih organa često usporavaju stvarne promjene. Klimatske promjene i ideja prelaska na "čistu" energiju unose nove ekološke teme u javni diskurs, ali ostaje izazov da se kreira jasan politički i ekonomski okvir koji bi sve nivoe društva povezao u koherentnu i dugoročno održivu ekološku strategiju.

UVOD

Pred Vama se nalazi pregled rezultata višestrukih istraživanja o ekološkim izazovima i stavovima građana Crne Gore, sprovedenih u periodu od posljednjih 30 godina. Sva istraživanja obuhvaćena ovim pregledom realizovala je Agencija za istraživanje javnog mnjenja "Damar" iz Podgorice pri čemu su neka od njih bila u cjelosti posvećena ekološkim temama, dok su druga primarno tretirala druge oblasti (poput socioekonomskih ili političkih pitanja), ali su uključivala i pitanja o odnosu ispitanika prema životnoj sredini.

Metodološka osnova ovog rada zasniva se na tematskom prikazu raspoloživih podataka, pri čemu je svaka cjelina posvećena specifičnim pitanjima: od ličnog angažmana i ekološke kulture, preko uloge medija i NVO sektora, do pitanja o industriji, upravljanju otpadom, kvalitetu vazduha/voda, te stavovima o klimatskim promjenama i zatvaranju industrije uglja. Na taj način se pruža pregled kontinuiteta i promjena u ekološkoj svijesti, ali i u praksi i politici vezanoj za životnu sredinu.

Ipak, prilikom tumačenja rezultata, neophodno je imati u vidu metodološka ograničenja.

Metodologija

Anketni pristup i kontekst: Sva istraživanja su zasnovana na anketnoj metodi (prikupljani “licem u lice”), pa se odgovori ispitanika mogu razlikovati zavisno od načina postavljanja pitanja, veličini uzorka (najveći broj istraživanja je realizovan na uzorku od 1000 punoljetnih građana Crne Gore) i šireg vremenskog konteksta (ekonomske ili političke okolnosti u periodu anketiranja).

U nekim slučajevima, primarni cilj istraživanja bio je socioekonomski ili politički, pa su pitanja o ekologiji mogla zauzeti manji dio upitnika i time pružiti ograničen uvid u stavove o zaštiti životne sredine. Zato je poređenje rezultata između godina ili tema potrebno raditi s određenom rezervom, jer su promjene u stavovima ispitanika mogle biti uslovljene i tim okolnostima

Nedostatak jedinstvenih i kontinuiranih podataka: U pojedinim godinama nema dostupnih rezultata ili su dobijeni u različitim formatima (nekad samo procenti, nekad prosječne ocjene i rang-liste), pa nije uvijek moguće precizno pratiti “međugodišnju” komparaciju.

Slično važi i za neke konkretne fenomene (npr. stav prema ekološkoj policiji, energetske projektima), gdje su pitanja postavljana u različitim vremenskim razmacima i na različite načine, što otežava izradu neprekidne vremenske linije.

Uprkos ovim ograničenjima, cjelovit tematski pristup omogućava uočavanje ključnih trendova i preklapanja među temama. U prvom dijelu rada prikazuju se opšti stavovi ispitanika o proglašenju Crne Gore ekološkom državom i ulozi institucija, potom se razmatra njihov lični ekološki angažman, a zatim se prelazi na analizu uloge medija i NVO sektora. Posebne cjeline posvećene su specifičnim pitanjima, poput upravljanja otpadnim vodama u ruralnim područjima ili percepcije javnosti o energetske tranziciji i zatvaranju industrije uglja. Na kraju, rad daje pregled promjena u kvalitetu vazduha i voda, kao i stavova o zaštiti prirode i biodiverziteta.

Poseban odjeljak rada posvećen je analizi ekoloških izazova na lokalnom nivou. Iz tog razloga, u završnom dijelu prikazani su ključni nalazi iz niza istraživanja koja su, u proteklih 25–30 godina, obuhvatala i komunalna pitanja u opštinama poput Bara, Berana, Budve, Cetinja, Nikšića, Pljevalja, Podgorice, Ulcinja i drugih. Iako su ova istraživanja često imala širi fokus (socijalni, politički, ekonomski), sekcije koje se tiču ekologije omogućavaju uvid u to kako se stavovi građana o životnoj sredini konkretno manifestuju na lokalnom planu. Na taj način, rad nudi dvostruku perspektivu — državni nivo i lokalni kontekst — pružajući cjelovitiju sliku razvoja ekološke svijesti i prakse u Crnoj Gori.

Osnovna namjera jeste da se, kroz tematsko objedinjavanje različitih izvora, dočara način na koji se ekološka svijest i praksa u Crnoj Gori razvijala od formalnog proglašenja “ekološke države” do danas, pri čemu je posebna pažnja posvećena i razlikama ili specifičnim izazovima u različitim lokalnim zajednicama.

1. EKOLOŠKA SVIJEŠT I PERCEPCIJA RADA DRŽAVNIH ORGANA

U ovoj sekciji predstavljeni su rezultati istraživanja koja se tiču osnovnih stavova građana o proglašenju Crne Gore ekološkom državom, stepenu njihovog povjerenja u taj projekat, te načina na koji oni ocjenjuju rad državnih institucija na zaštiti životne sredine. U fokusu su pitanja informisanosti (koliko građani uopšte znaju godinu kada je Crna Gora postala „ekološka država“), konkretni motivi koji su ljude privukli tom projektu, kao i mjera u kojoj šira javnost podržava strože mjere – poput formiranja ekološke policije ili oštrih finansijskih kazni za zagađivače. Takođe, razmatraju se oscilacije u ocjenama rada resornih ministarstava tokom godina, te zašto ekologija, iako formalno priznata, često zauzima niže mjesto na političkoj agendi u odnosu na ekonomska i socijalna pitanja.

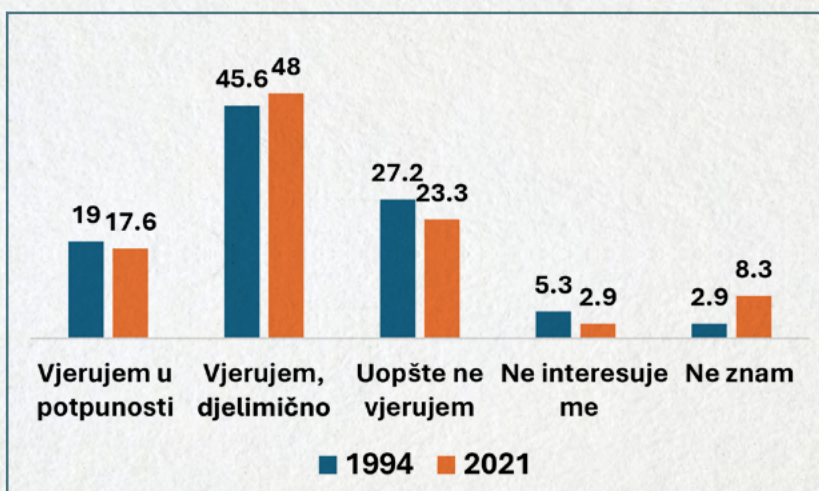

1.1 INFORMISANOST O GODINI PROGLAŠENJA EKOLOŠKE DRŽAVE

Rezultati istraživanja iz 2021. godine pokazuju da 36,1% ispitanika tačno zna da je Crna Gora proglašena ekološkom državom 1991. godine. Međutim, značajan procenat ispitanika nije tačno informisan o ovom događaju – 6,2% smatra da je to bilo 1996, 5,8% vjeruje da se to desilo 2001, a 12,8% misli da se dogodilo 2006. godine. Pored toga, 39,1% ispitanika nije imalo saznanja o godini proglašenja.

1.2 POVJERENJE U PROJEKAT “EKOLOŠKA DRŽAVA CRNA GORA”

Povjerenje ispitanika u projekat “Ekološka država Crna Gora” pokazuje stabilnost sa blagim promjenama između 1994. i 2021. godine. Procenat onih koji u potpunosti vjeruju u projekat blago je opao sa 19% na 17.6%, dok je udio ispitanika koji vjeruju djelimično porastao sa 45.6% na 48%. Istovremeno, broj onih koji uopšte ne vjeruju opao je sa 27.2% na 23.3%, a procenat onih koje tema ne interesuje smanjen je sa 5.3% na 2.9%. Međutim, udio neodlučnih ispitanika porastao je sa 2.9% na 8.3%.

Zanimljivo je analizirati i konkretne motive onih koji vjeruju u ovaj projekat. Među onima koji vjeruju u projekat, u 1994. godini, najčešći motiv je očuvanje prirodnih ljepota i zdrave životne sredine, što je navelo 41,5% ispitanika dok 33,7% smatra da je zbog već ugrožene životne sredine neophodno da država preduzme mjere za sprečavanje daljeg uništavanja. Manji procenat, 10,8%, vjeruje u projekat bez definisanog motiva, dok 14% navodi da ih ovaj projekat ne interesuje.

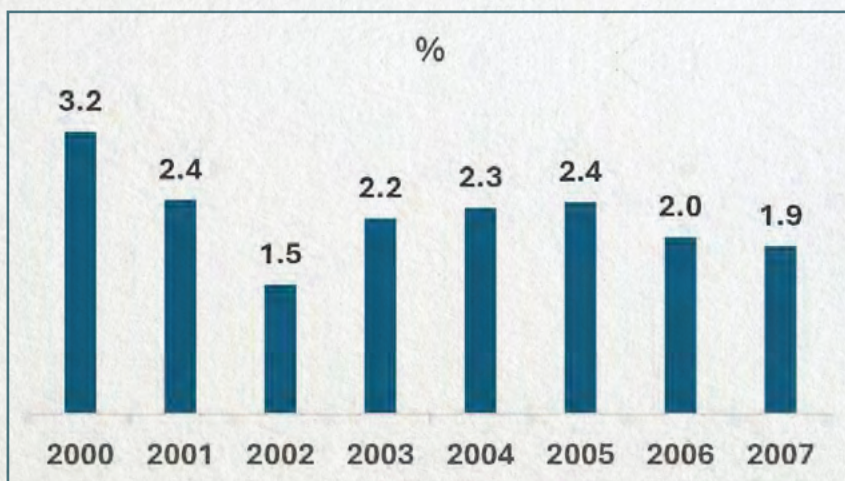
1.3 PERCEPCIJA MEĐUNARODNOG STAVA I LIČNA PROMJENA PONAŠANJA

Rezultati istraživanja iz 1994. pokazuju da ispitanici Crne Gore imaju različita mišljenja o tome kako svijet gleda na odluku o stvaranju "Ekološke države Crne Gore". 26,6% smatra da svijet ovu odluku posmatra sa simpatijama, dok 15,8% vjeruje da to nije slučaj. Najveći procenat, 39,4%, smatra da je svijet ravnodušan prema ovoj odluci, dok 18,3% nema formirano mišljenje.

Paralelno s tim, istraživanje se bavi i pitanjem koliko su sami ispitanici spremni da prilagode svoj način života ekološkim principima.

Rezultati istraživanja iz 1994. godine pokazuju podijeljene stavove ispitanika Crne Gore o promjeni načina života i odnosa prema prirodi u poslednje tri godine. Svaki deseti ispitanik izjavljuje da su potpuno promijenili svoj odnos prema prirodi, dok 28,6% pokušava da to uradi. S druge strane, 28,8% nije promijenilo svoj način života, a još 28,6% smatra da sami ne mogu ništa promijeniti. Konačno, 4,1% ispitanika nema formirano mišljenje.

1.4 EKOLOGIJA NASPRAM DRUGIH DRUŠTVENIH PROBLEMA

Ispitanici Crne Gore u periodu od 2000. do 2007. godine ekologiju među važnim društvenim problemima percipiraju kao marginalno pitanje, s obzirom na to da se procenat ispitanika koji navode zagađenje životne sredine kao ključan problem kreće od 1,46% do 3,19%. Tokom ovog perioda, percepcija značaja ekologije pokazuje blagi pad, što ukazuje na nisku svijest o ekološkim pitanjima ili na to da su drugi problemi, poput nezaposlenosti, korupcije, kriminala, političke nestabilnosti, siromaštva i niskih primanja, dominirali javnim diskursom.

Kada se ekologija direktno upoređuje s drugim problemima, njena važnost može izgledati manja. Međutim, dodatna istraživanja otkrivaju širu sliku.

Kada se ovo pitanje postavi u formi rangiranja prioriternih problema, zagađivanje životne sredine dobija manje istaknutu ulogu u percepciji ispitanika. Tako je svega 0,8% ispitanika smatralo da je životna sredina za Rang 1; 2,4% za Rang 2; i 2,7% za Rang 3). Ovo pokazuje da, kada ispitanici moraju birati između problema direktno povezanih sa njihovim svakodnevnim životom, ekologija gubi na značaju u odnosu na nezaposlenost, siromaštvo i korupciju.

S druge strane, kada se ispitanicima postavi pitanje: "U našem društvu postoji veliki broj problema. Slijedi lista nekih od njih. Molimo Vas da navedete Vaš stav o tome u kojoj mjeri je pojedinačno svaki od tih problema u ovom trenutku važan za Crnu Goru", i kada se pritom zagađenje životne sredine razmatra nezavisno od prioriteta drugih problema, 72,1% ispitanika prepoznaje ekologiju kao veoma važan problem.

Slično, istraživanja ističu da ispitanici, kada ocjenjuju konkretne aktivnosti (poput rješavanja problema vodosnabdijevanja - 78,2%, ili odlaganja otpada - 76,3%), izražavaju visok stepen zabrinutosti za životnu sredinu. Ovo govori o potencijalno većoj, "latentnoj" svjesnosti ispitanika, koja se rjeđe vidi kada se ekološka pitanja moraju takmičiti sa socioekonomskim izazovima.

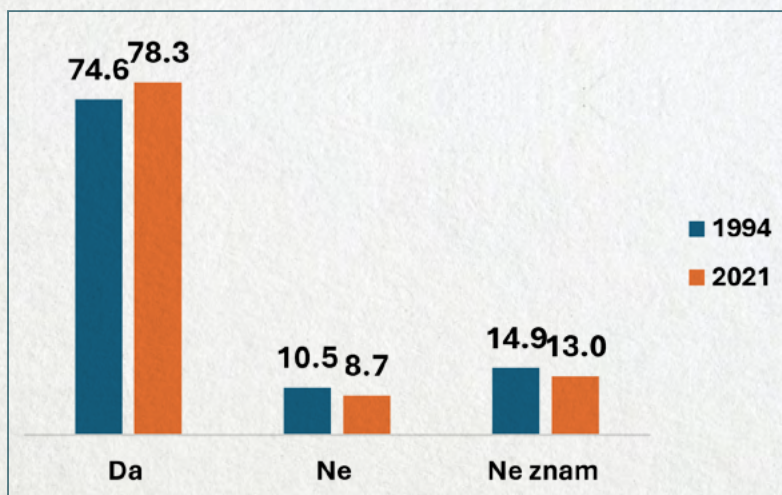
Dakle, ključnu ulogu igra kontekst anketnog pitanja i način na koji se ekologija predstavlja ispitanicima.

1.5 ODGOVORNOST ZA OČUVANJE ŽIVOTNE SREDINE I KAZNENE MJERE

Na pitanje o tome ko bi trebalo da obezbijedi uslove za zdravu životnu sredinu, većina ispitanika iz 1994. godine (53,8%) smatra da je to zajednička odgovornost države i drugih subjekata. Manji procenat (19,9%) vjeruje da je isključivo država odgovorna, dok 13,4% smatra da bi to trebalo da budu zagađivači. Samo 9,5% ispitanika vjeruje da sami ispitanici treba da preuzmu odgovornost, a 3,5% je neodlučno. Uporedo s tim, stavovi o odgovornosti povezuju se i s percepcijom efikasnih sankcija za zagađivače.

Na pitanje o najefikasnijim kaznenim mjerama za sprečavanje zagađivanja životne sredine, najveći broj ispitanika iz 1994. godine (41,6%) smatra da su novčane kazne najefikasnije. 21,1% ispitanika vjeruje da je to naknada štete, dok 17,1% podržava kaznu zatvora. Manji procenat ispitanika opredjeljuje se za javnu osudu (7,2%) i zaustavljanje rada fabrike (6,4%), dok je 6,6% neodlučno. Iako su finansijske sankcije najprihvaćenije, raste i podrška dodatnom jačanju institucija zaštite životne sredine.

Da li ste pristalica formiranja ekološke policije koja bi imala velika ovlašćenja u sprečavanju zagađenja životne sredine?

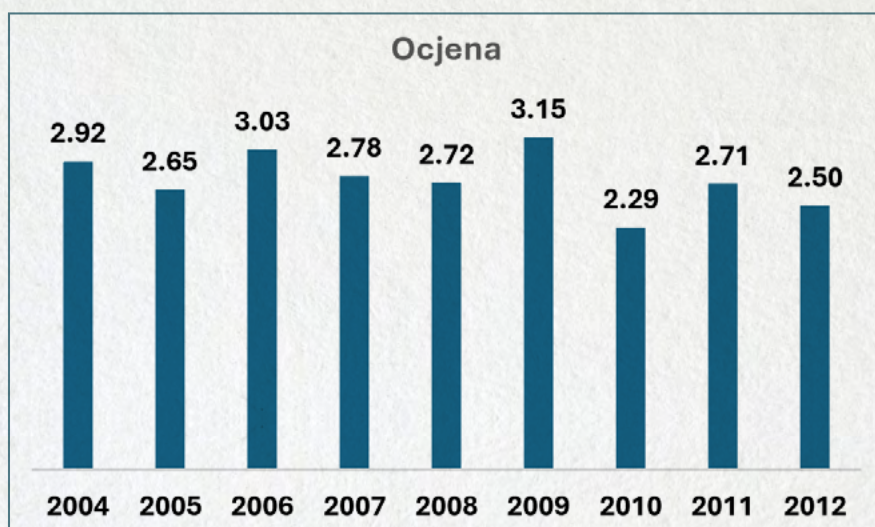

Podaci pokazuju da je podrška formiranju ekološke policije porasla sa 74,6% u 1994. na 78,3% u 2021. godini. Istovremeno, procenat onih koji se protive ovoj ideji smanjen je sa 10,5% na 8,7%, dok je udio neodlučnih opao sa 14,9% na 13%. Ovi rezultati sugerišu rastuću spremnost ispitanika da podrže strože mehanizme za očuvanje životne sredine

1.6 ZADOVOLJSTVO RADOM DRŽAVNIH ORGANA

Ispitanici iz 1994. godine imaju podijeljena mišljenja o radu Ministarstva zaštite životne sredine i Vlade Crne Gore. Tek 10,6% njih izražava zadovoljstvo, dok je 45,8% djelimično zadovoljno. S druge strane, 34,1% je nezadovoljno, a 9,5% ispitanika nije sigurno kako da ocijeni rad ovih institucija.

Kasniji rezultati dodatno ilustruju kako se mijenjala percepcija rada Ministarstva zaštite životne sredine i u drugim godinama:

Rezultati istraživanja javnog mnjenja na nivou Crne Gore, o radu Ministarstva održivog razvoja i turizma za period 2004–2012, pokazuju značajne oscilacije u percepciji ispitanika. Prosječna ocjena za sve godine iznosi 2.75, što ukazuje na generalno srednje zadovoljstvo radom ovog ministarstva. Najvišu ocjenu Ministarstvo je dobilo 2009. godine (3,15), što može biti povezano s konkretnim aktivnostima ili politikama prepoznatim kao uspješne. S druge strane, najniža ocjena zabilježena je 2010. (2,29), što upućuje na pad povjerenja ili neuspjeh u realizaciji očekivanih aktivnosti.

Ukupno gledano, ispitanici zadržavaju prilično neutralne stavove, dok određene akcije Vlade dobijaju nešto bolje ocjene. Tako, ispitanici, u 2004. godini, generalno imaju nisko mišljenje o sprovođenju određenih vladinih aktivnosti. Zabrana pušenja na javnim mjestima ocijenjena je prosječnom ocjenom 2,54, dok je rješavanje problema odlaganja otpada – deponije dobilo još nižu ocjenu, 2,36.

Nešto viši stepen važnosti pripisuje se konkretnijim aktivnostima koje imaju direktan uticaj na svakodnevni život, poput obezbjeđivanja vode ili uređenja prostora.

Rezultati istraživanja iz 2003. godine pokazuju da ispitanici prepoznaju značaj ključnih vladinih aktivnosti za budućnost države. Najvišu važnost ispitanici pridaju afirmaciji domaće

poljoprivredne proizvodnje (78,5% smatra ovu aktivnost veoma važnom) i rješavanju problema vodosnabdijevanja primorskih opština (78,2%). Slično, 76,3% ispitanika ocjenjuje rješavanje problema odlaganja otpada kao veoma važno, dok 63,7% prioritet daje rješavanju bespravne gradnje.

Primijećeno je da 2010. godine, kada je ocjena Ministarstva ekologije naglo pala na 2,29, istovremeno dolazi do manjeg procenta ispitanika koji redovno učestvuju u ekološkim akcijama (više o tome u narednoj sekciji rada). Ta veza sugerše da povjerenje u rad institucija može direktno uticati na entuzijazam građana za lični angažman u zaštiti životne sredine, odnosno da manjak povjerenja "povlači" i slabiju mobilizaciju u ekološkim inicijativama.

1.7 EKOLOGIJA NA POLITIČKOJ AGENDI

Rezultati istraživanja iz 2018. godine pokazuju da preduzetnici percipiraju značajno opterećenje parafiskalitetima u oblastima voda i komunalnih djelatnosti, pri čemu je opterećenje u ovim oblastima ocijenjeno kao *umjereno* ili *značajno* od strane najvećeg broja ispitanika (27,5% za vode, 28,8% za komunalne djelatnosti). U oblasti građevinarstva, *umjereno opterećenje* je najčešće navedeno (30%), dok oblast zaštite životne sredine ima nešto raznovrsnije ocjene, s tim da 20% ispitanika smatra opterećenje minimalnim.

Zaštita životne sredine, sa samo **3,1%**, zauzima vrlo nisko mjesto među prioritetima za kampanju za parlamentarne izbore 2020. godine. Ovaj nizak procenat ukazuje na to da ispitanici percipiraju druge teme, poput ekonomije, zapošljavanja ili borbe protiv korupcije, kao značajno važnije.

Kratak zaključak

Istraživanja ukazuju na umjeren nivo informisanosti građana o formalnom proglašenju Crne Gore ekološkom državom i na relativnu stabilnost povjerenja u projekat "Ekološka država", uz primijetan porast onih koji imaju djelimično povjerenje. Iako mnogi prepoznaju ekološku važnost, svakodnevne socioekonomske teme često zasjenjuju zaštitu prirode, pa se ekologija nerijetko percipira kao manje "hitno" pitanje. Istovremeno, većina ispitanika smatra da je odgovornost za očuvanje životne sredine zajednička (država, privreda, građani), a raste i podrška uvođenju strožih institucija poput ekološke policije. Međutim, stavovi o radu državnih organa osciliraju – pojedine mjere dobijaju pozitivnije ocjene, dok je ukupno zadovoljstvo radom ministarstva tek prosječno. Na političkoj agendi, ekologija i dalje zauzima niže mjesto od ekonomskih i društvenih problema, što sugerše potrebu za kontinuiranim jačanjem ekološke svijesti i uključivanjem ovih tema u širu strategiju razvoja.

2. STAVOVI ISPITANIKA O LIČNOM ANGAŽMANU, EKOLOŠKOJ KULTURI I ODNOSU PREMA ŽIVOTNOJ SREDINI

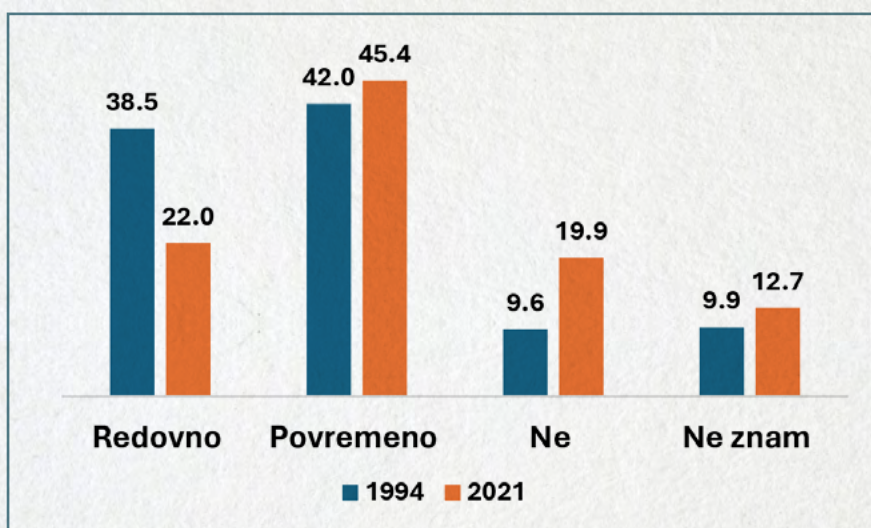
Uvažavanje i unaprijeđenje ekološke kulture ne ogleda se samo u zvaničnim politikama i radu institucija, već značajan dio odgovornosti pripada pojedincima. Ova sekcija ispituje stavove ispitanika o njihovoj spremnosti da ličnim angažmanom utiču na očuvanje životne sredine, da učestvuju u zajedničkim ekološkim akcijama te da finansijski podrže napore za saniranje ugroženih područja. Pored toga, obrađuje se i tema (ne)spremnosti ispitanika da žrtvuju ekološke vrijednosti radi materijalne koristi, kao i to kako sami ispitanici doživljavaju "ekološku kulturu" društva u cjelini. Rezultati ovih istraživanja pružaju uvid u nivo ekološke svijesti i kulturu ponašanja u Crnoj Gori.

2.1 SPREMNOST ISPITANIKA ZA UČEŠĆE U EKOLOŠKIM AKCIJAMA

Da li biste se odazvali na poziv da učestvujete u akcijama kojima se poboljšava kvalitet životne sredine u Vašem mjestu (akcije čišćenja grada, obala rijeka, mora ili jezera)?

Spremnost ispitanika da učestvuju u ekološkim akcijama pokazuje značajne promjene između 1994. i 2021. godine. Procenat onih koji bi redovno učestvovali opao je sa 38,5% na 22%, dok je broj onih koji bi učestvovali povremeno porastao sa 42% na 45,4%. Istovremeno, porastao je i procenat ispitanika koji ne bi učestvovali (sa 9,6% na 19,9%) i onih koji nisu sigurni (sa 9,9% na 12,8%).

2.2 OTVORENOST ISPITANIKA ZA FINANSIJSKI DOPRINOS (SAMODOPRINOS)

Na pitanje o spremnosti ispitanika da glasaju za samodoprinosa radi obezbjeđenja finansijskih sredstava za saniranje stanja u područjima s ugroženim kvalitetom životne sredine, 65% ispitanika iz 1994. godine izjavilo je da bi podržalo ovu inicijativu. Nasuprot tome, 20% ispitanika izjavilo je da ne bi glasalo za samodoprinosa, dok je 15% bilo neodlučno.

2.3 SPREMNOST MLADIH ZA EKOLOŠKO ANGAŽOVANJE

Rezultati istraživanja među studentima Univerziteta Crne Gore iz juna 2001. godine pokazuju visok nivo spremnosti za učešće u zajedničkim akcijama ispitanika u lokalnoj sredini kada je riječ o dobrovoljnim radnim akcijama za uređenje životne sredine. Čak 66% ispitanika izrazilo je spremnost da učestvuje u ovakvim akcijama, što ukazuje na snažnu ekološku svijest i želju mladih za direktnim angažmanom u poboljšanju lokalne životne sredine. S druge strane, 16,3% ispitanika nije voljno da učestvuje, dok 13,8% nije sigurno.

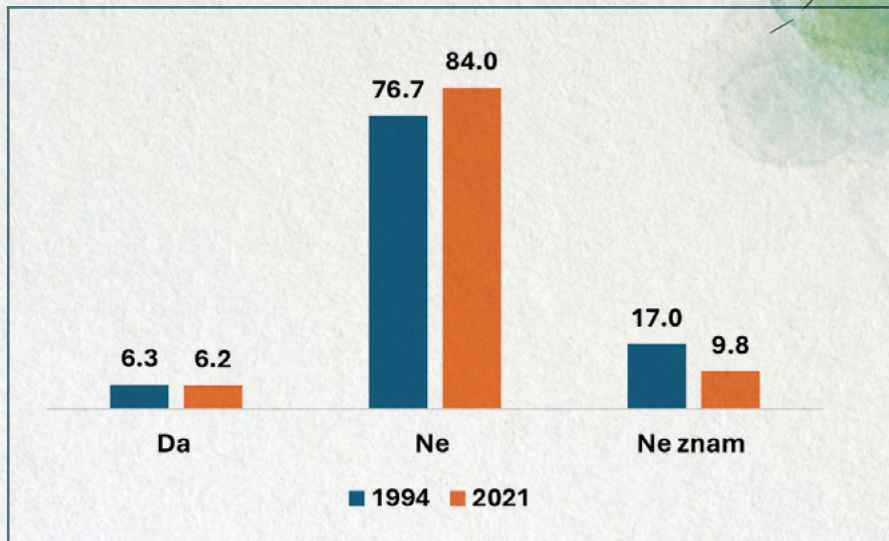
2.4 UČEŠĆE ISPITANIKA U DOBROVOLJNIM RADNIM AKCIJAMA

Rezultati iz 2001. godine pokazuju da je značajan procenat punoljetnih ispitanika, 48,9%, učestvovao u dobrovoljnim radnim akcijama uređenja životne sredine. Ovo ukazuje na relativno visok nivo ekološke svijesti i spremnost ispitanika da doprinesu zajednici. Ipak, 46,7% ispitanika nije učestvovalo u ovakvim akcijama, što ukazuje na određene barijere ili manjak motivacije za šire uključivanje.

2.5 FINANSIJSKO IZDVAJANJE ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE

Isto tako, rezultati istraživanja iz 2001. godine pokazuju različite stavove ispitanika Crne Gore prema izdvajanjima za zaštitu životne sredine. Najveći procenat ispitanika, 31,9%, spreman je da odvoji 1% svojih prihoda za ovu svrhu, što ukazuje na umjeren, ali značajan nivo spremnosti za lični doprinos. 22,4% ispitanika spremno je da odvoji koliko god je potrebno, ali uz uslov da se sprovede projekat Crne Gore kao ekološke države. Ovo ukazuje na visok nivo podrške, ali i na potrebu za povjerenjem u konkretne i ozbiljne projekte. S druge strane, 18,7% ispitanika nije spremno da izdvoji ništa, dok je 17,3% ispitanika neodlučno ili bez odgovora, što sugerise postojanje skepticizma ili neinformisanosti o važnosti ulaganja u životnu sredinu. Dakle, iako je finansijska podrška evidentna kod većine, ona zavisi od transparentnosti projekata i povjerenja u njihovu realizaciju.

2.6 SPREMNOST DA SE UGROZI ŽIVOTNA SREDINA RADI MATERIJALNOG BOGATSTVA

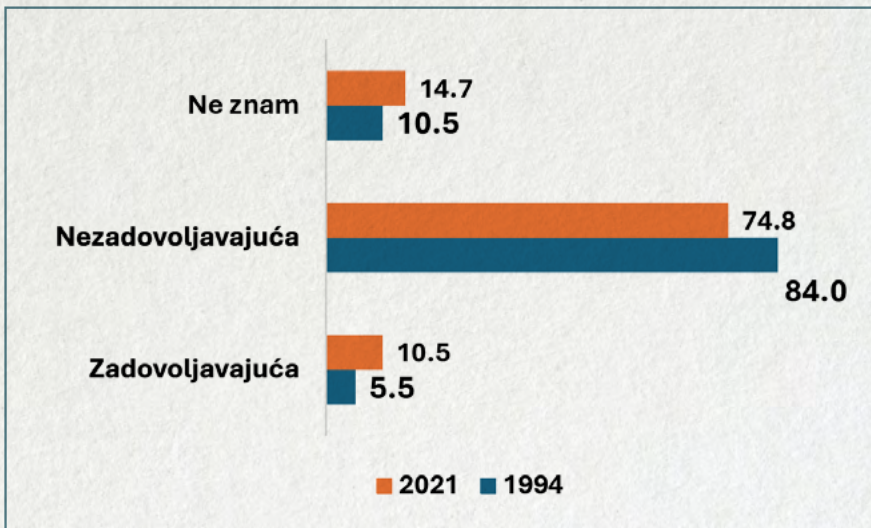
Spremnost ispitanika da ugroze životnu sredinu radi sticanja materijalnog bogatstva ostala je gotovo nepromijenjena između 1994. i 2021. godine, sa veoma malim procentom (oko 6%) koji bi se na to odlučili. Istovremeno, značajno se povećao udio onih koji ne bi to učinili – sa 76,7% na 84%, dok se procenat neodlučnih smanjio sa 17% na 9,8%. Ovi rezultati ukazuju na rastuću svijest ispitanika o važnosti očuvanja prirode, čak i u situacijama potencijalnog ekonomskog dobitka.

Iako ispitanici deklarativno odbijaju ugrožavanje životne sredine radi materijalne koristi, praksa upravljanja otpadom (obrađena u sekciji 9.4) i spremnost na učešće u akcijama čišćenja voda (obrađeno u sekciji 12.3) pokazuju da se stvarni angažman ne održava uvijek na visokom nivou. Ova razlika može se povezati i s nedostatkom adekvatne infrastrukture (kontejnera za selektivni otpad, redovnog odvoza) i ograničenom podrškom institucija, što otežava prevođenje principijelnih stavova u konkretne aktivnosti i potvrđuje mogući jaz između deklarativnih stavova i konkretnih ekoloških postupaka.

2.7 ODNOS PREMA OTPADU I NAVIKAMA BACANJA

Na pitanje o osjećajima vezanim za bacanje otpada na neodgovarajuće mjesto, većina ispitanika iz 1994. godine (66,1%) izjavila je da to ne čini. 14,6% ispitanika osjećalo je neprijatnost, ali su priznali da im je to navika, dok je 11% ravnodušno prema ovakvom ponašanju. Manji procenat ispitanika (8,4%) nije bio siguran kako se osjeća.

2.8 PROCJENA EKOLOŠKE KULTURE ISPITANIKA

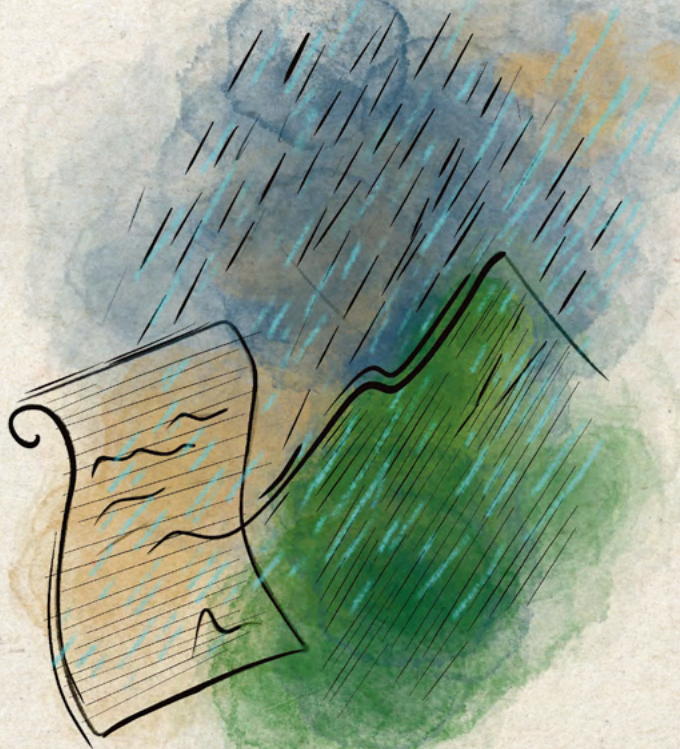
Procjena ekološke kulture ispitanika pokazuje blago poboljšanje između 1994. i 2021. godine. Procenat ispitanika koji smatraju ekološku kulturu zadovoljavajućom povećao se sa 5,5% na 10,5%, dok je procenat onih koji je ocjenjuju kao nezadovoljavajuću opao sa 84% na 74,8%. Istovremeno, udio neodlučnih ispitanika porastao je sa 10,5% na 14,8%. Iako nezadovoljstvo još uvijek dominira, trend ukazuje na postepeno poboljšanje percepcije ekološke kulture u društvu.

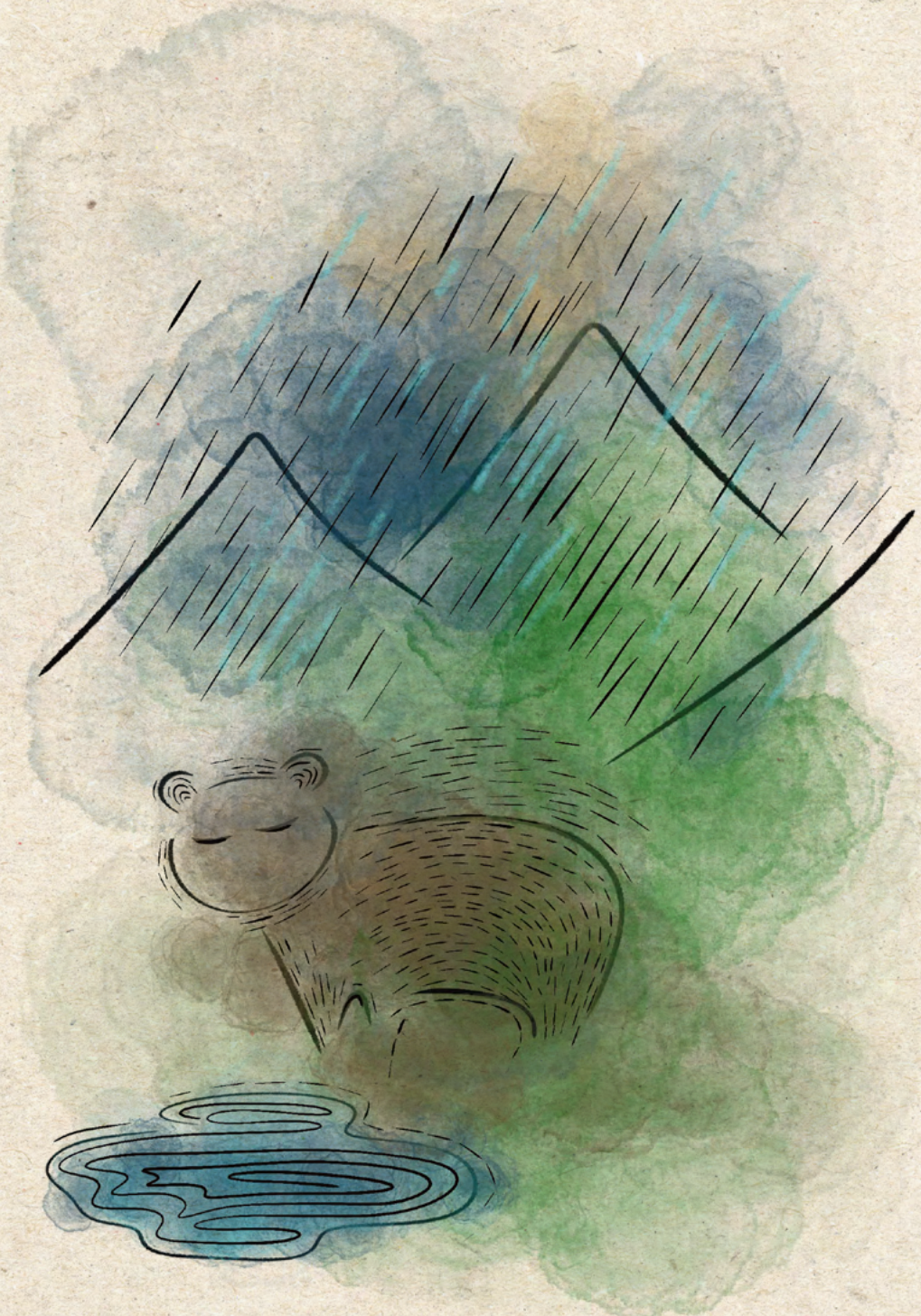
Kratak zaključak

Nalazi ukazuju na to da je lična ekološka odgovornost među ispitanicima u Crnoj Gori prisutna, iako se konkretan angažman vremenom mijenja. Primjetan je pad broja onih koji bi se redovno uključivali u ekološke akcije, ali djelimično raste povremeno učešće i otvorenost za finansijsku podršku. Mlađa populacija (naročito studenti) pokazuje visoku spremnost na volontiranje, što signalizira potencijal za mobilizaciju kroz adekvatne motivacione programe. Istovremeno, veći dio ispitanika odlučno odbacuje ugrožavanje životne sredine u zamjenu za materijalnu korist, pri čemu se razlika između 1994. i 2021. godine ogleda u porastu onih koji kategorički nisu spremni na takve kompromise. Iako percepcija ukupne "ekološke kulture" i dalje nije optimistična, zabilježeno je blago poboljšanje, što sugeriše da dalji napredak zavisi od efikasnih edukativnih inicijativa, dostupne infrastrukture za ekološke prakse i intenzivnije saradnje institucija, nevladinog sektora i građana.

3. ULOGA I ANGAŽMAN NEVLADINIH ORGANIZACIJA U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Nevladine organizacije (NVO) igraju važnu ulogu u podizanju svijesti, edukaciji i sprovođenju konkretnih inicijativa za zaštitu životne sredine. Ova sekcija bavi se percepcijom značaja NVO sektora u ekološkom kontekstu, spremnošću ispitanika da se uključe u takve aktivnosti, kao i konkretnim primjerima saradnje između NVO i državnih institucija. Takođe, prikazuju se podaci o finansiranju NVO projekata iz ekološke sfere, kao i o stepenu otvorenosti resornih ministarstava za saradnju. Na kraju se poredi relativna zastupljenost ekologije u odnosu na druge društvene probleme u kojima su NVO aktivne ili bi trebalo da budu aktivnije prema mišljenju ispitanika.

3.1 NAJPOTREBNIJA OBLAST DJELOVANJA NVO

Rezultati istraživanja iz marta 2001. godine pokazuju da se ekologija prepoznaje kao važna oblast za djelovanje nevladinih organizacija, sa 10,3% ispitanika koji je navode kao prioritetnu oblast. Ipak, ona zaostaje za ljudskim pravima (23,9%), prevencijom narkomanije i alkoholizma (17,3%) i borbom protiv korupcije (15,3%) u percepciji ispitanika. Ovi nalazi ukazuju na činjenicu da, iako postoji svijest o važnosti ekologije, ona se još uvijek ne doživljava kao najurgentnija u poređenju s drugim društvenim problemima.

3.2 VOLONTERSKI ANGAŽMAN ISPITANIKA U NVO-ima KOJE SE BAVE ZAŠTITOM ŽIVOTNE SREDINE

Podaci istraživanja iz 2004. pokazuju da bi se 7,9% ispitanika najradije angažovalo u oblasti ekologije, što ukazuje na solidan interes za zaštitu životne sredine. Istovremeno, 4,6% ispitanika preferira angažovanje u oblasti zaštite životinja. Iako je riječ o relativno malim procentima, oni svjedoče o postojanju grupe ispitanika koja prepoznaje ekološke teme kao prioritet za volonterski angažman.

3.3 SARADNJA NVO SA DRŽAVNIM INSTITUCIJAMA

Rezultati istraživanja iz 2019. godine pokazuju da većina lidera nevladinih organizacija u Crnoj Gori (92,3%) navodi da je u proteklih godinu dana saradivala s ministarstvima Vlade Crne Gore u oblasti zaštite životne sredine i ekologije. Samo 7,7% nije imalo takvu saradnju, što ukazuje na visok nivo interakcije između NVO sektora i državnih institucija. Ovakva intenzivna saradnja otvara mogućnost za efikasnije sprovođenje ekoloških projekata, pogotovo kada je prate adekvatni fondovi i finansijska podrška.

3.4 FINANSIRANJE NVO PROJEKATA U OBLASTI EKOLOGIJE

Takođe, rezultati istraživanja iz 2019. godine pokazuju da je većini nevladinih organizacija u Crnoj Gori (75%) odobreno finansiranje za realizaciju projekata u oblasti zaštite životne sredine i ekologije. Ipak, 25% NVO nije dobilo sredstva, što ukazuje na relativno visok nivo podrške projektima iz ove oblasti, ali i na postojanje dijela organizacija koje nisu iskoristile ili dobile takvu mogućnost.

3.5 NIVO OTVORENOSTI MINISTARSTAVA ZA SARADNJU

Ocjena za Ministarstvo održivog razvoja i turizma u 2019. godini je 2,21. Ova ocjena ukazuje na nisku do umjereno nisku percepciju otvorenosti ovog ministarstva prema NVO sektoru. Iako su konkretni oblici saradnje evidentni, nezadovoljstvo nivoom učešća i interakcije može signalizirati potrebu za poboljšanjem komunikacije i većim uključivanjem NVO u proces donošenja i sprovođenja ekoloških politika.

3.6 AKTIVNOST NVO U RAZLIČITIM OBLASTIMA

Takođe, rezultati iz 2021. godine pokazuju da ispitanici smatraju da bi nevladine organizacije u Crnoj Gori trebalo da budu najviše angažovane u oblasti borbe protiv korupcije (18,9%), što odražava visoku percepciju korupcije kao prioriteta. Sljedeće oblasti s većom podrškom su socijalna briga i humanitarni rad (12,2%) i borba protiv narkomanije i alkoholizma (11,3%). Ekologija, sa samo 3,3%, ima relativno nisku podršku za veći angažman NVO, što ukazuje na percepciju da je ova oblast manje urgentna u poređenju sa drugim društvenim problemima.

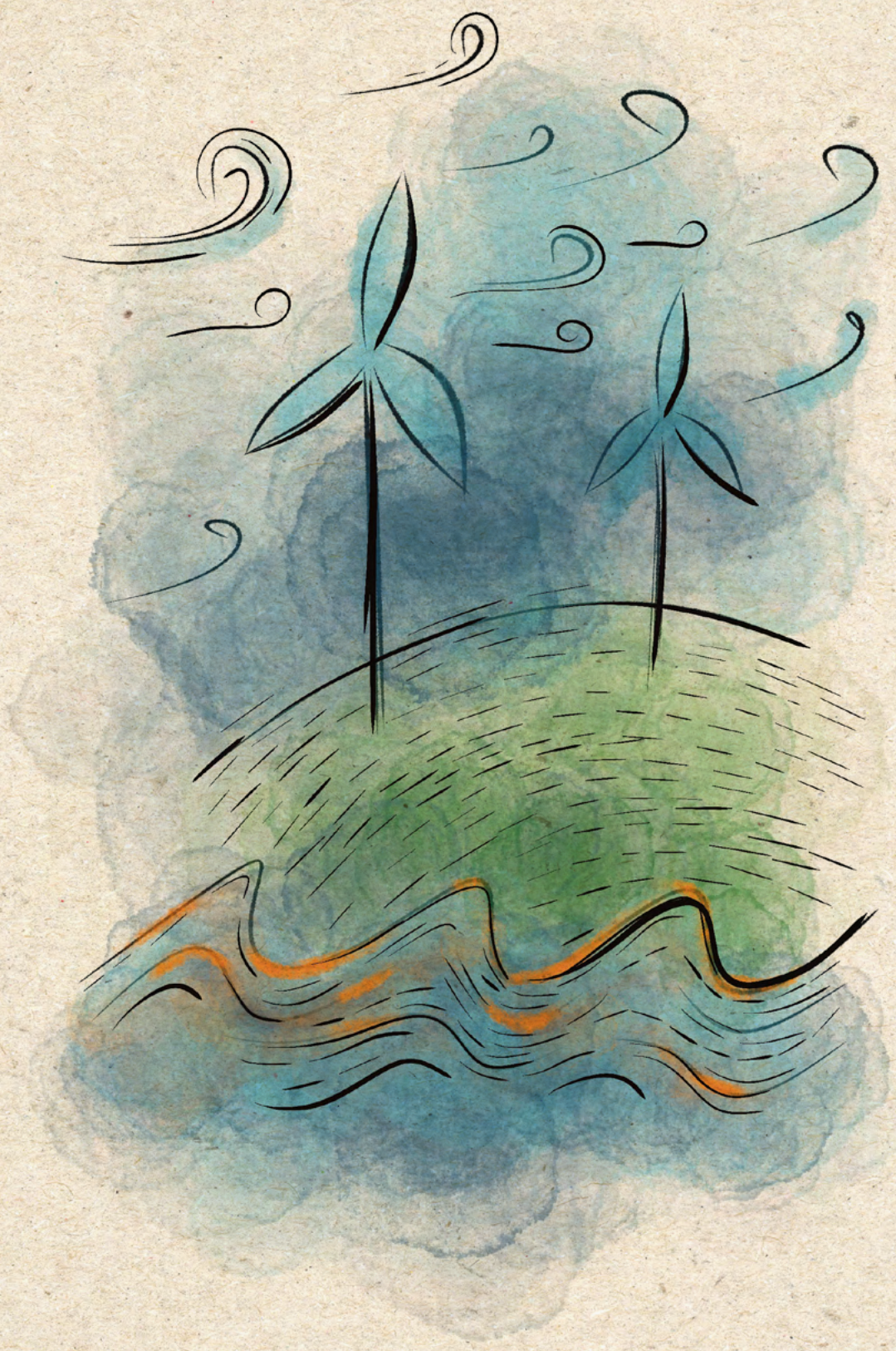
Kratak zaključak

Nalazi ukazuju na to da se ekologija prepoznaje kao važna tema unutar nevladinog sektora, ali se u opštoj percepciji ne rangira visoko kao oblasti poput borbe protiv korupcije ili zaštite ljudskih prava. Istovremeno, saradnja NVO s državnim institucijama u domenu ekologije prilično je intenzivna, a finansijska podrška za projekte u ovoj oblasti relativno je rasprostranjena. Ipak, ocjena otvorenosti resornih ministarstava za NVO inicijative ostaje niska do umjereno niska, što ukazuje na potrebu za snažnijom komunikacijom i sistemskim uključivanjem NVO u kreiranje i sprovođenje ekoloških politika. Ukupno gledano, postoji potencijal za veći volonterski i projektni angažman u oblasti zaštite životne sredine, ali je neophodno dodatno osnažiti i vidljivije integrisati ovaj segment u širi kontekst društvenih prioriteta. Iako je u prvom dijelu rada naglašeno da građani daju tek prosječne ocjene rada ministarstava, vidimo iz ove sekcije da NVO intenzivno saraduju s njima (92,3%). Ovo ukazuje na specifičnu dinamiku gdje NVO i institucije zajedno implementiraju ekološke projekte, ali šira javnost može ostati s "neutralnim" ili niskim zadovoljstvom radom organa. Takav raskorak, možda, sprečava veće učešće građana u NVO inicijativama, budući da nedostatak povjerenja u zvanične politike smanjuje i motivaciju za aktivno uključivanje.

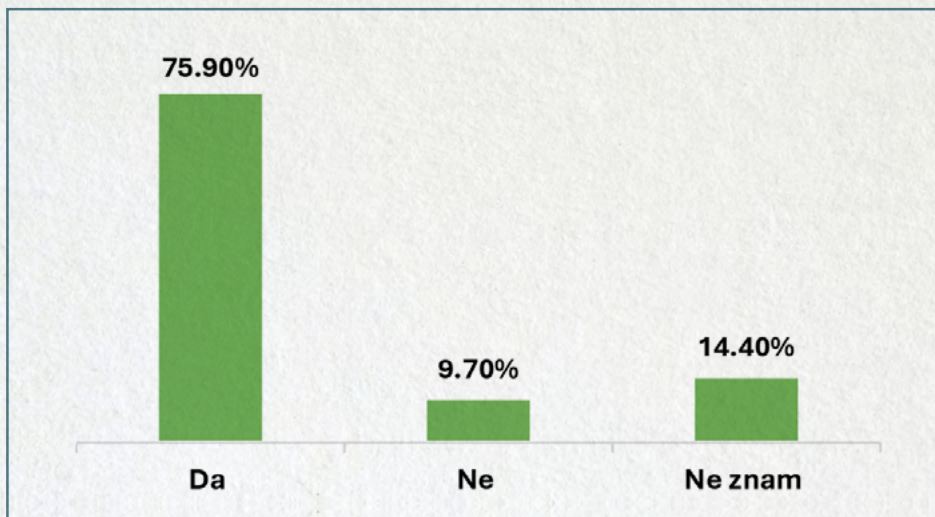
4. PERCEPCIJA EKOLOŠKIH TEMA U OBRAZOVANJU, MEDIJIMA I JAVNOM DISKURSU

Ekološke teme mogu imati snažan uticaj na kreiranje javnog mnjenja i na uspostavljanje društvenih prioriteta. U ovoj sekciji prikazani su rezultati istraživanja koji obuhvataju nekoliko ključnih aspekata: od uvođenja ekologije u sve faze obrazovanja, preko uloge medija u promociji ekoloških vrijednosti, do dostupnosti informacija o stepenu zagađenosti životne sredine. Takođe se analiziraju navike ispitanika u praćenju ekoloških emisija i percepcija o tome koliko mediji zaista pokrivaju ekološke teme. Rezultati oslikavaju jaz između primijećene neadekvatne zastupljenosti ekoloških tema i činjenice da one, u poređenju s drugim društvenim problemima, nisu visoko rangirane kao prioritet.

4.1 INTEGRACIJA EKOLOGIJE U OBRAZOVNI SISTEM

Većina ispitanika iz 1994. godine (75,9%) podržava uvođenje ekologije u sve faze vaspitno-obrazovnog sistema, dok je 9,7% protiv. Procenat neodlučnih iznosi 14,4%. Ovi rezultati ukazuju na snažnu podršku ispitanika za integraciju ekoloških tema u obrazovanje, što naglašava značaj podizanja svijesti o zaštiti životne sredine kroz formalno školovanje.

Pored obrazovanja, ispitanici su se izjašnjavali i o potrebi veće medijske promocije ekoloških tema i samog koncepta ekološke države.

4.2 ULOGA MEDIJA U PROMOCIJI “EKOLOŠKE DRŽAVE”

Takođe, prema podacima iz 1994. godine, 64,3% ispitanika smatra da bi trebalo intenzivnije propagirati projekat “Ekološka država Crna Gora” putem javnih medija. Suprotno tome, 19,6% ne podržava ovu ideju, dok je 16,1% neodlučno. Ovi podaci ukazuju na značajnu podršku ispitanika za veću medijsku promociju ekoloških tema, što odražava potrebu za jačanjem javne svijesti o ovom projektu. Osim promocije samog projekta, ispitanici su ukazali i na važnost transparentnog informisanja o stepenu zagađenosti životne sredine.

4.3 DOSTUPNOST INFORMACIJA O STEPENU ZAGAĐENOSTI

Većina ispitanika (71,1%), u istraživanju iz 1994. godine, smatra da informacije o stepenu zagađenosti životne sredine treba da budu uvijek dostupne javnosti, dok 20,8% podržava povremenu dostupnost. S druge strane, 6% ispitanika ne podržava ideju javne dostupnosti podataka, dok je 2,1% neodlučno. Ovi rezultati ističu važnost transparentnosti u komunikaciji o stanju životne sredine. Medijski sadržaji su jedan od ključnih kanala za prijenos ovih informacija, a sljedeći podaci ukazuju na to u kojoj mjeri publika prati specijalizovane emisije o ekologiji.

4.4 GLEDANOST EMISIJE “NATURA VIVA”

Rezultati istraživanja iz 2001. godine o gledanosti emisije Natura viva na Prvom programu TVCG pokazuju relativno nisku redovnu gledanost (15,5%). Veći dio gledalaca prati emisiju povremeno (17,7%) ili rijetko (22,3%), dok značajna većina ispitanika (44,5%) izjavljuje da emisiju nikada ne prati.

Ova niska gledanost specijalizovanih emisija može biti u vezi s doživljajem da se ekološkim temama generalno posvećuje nedovoljno prostora u medijima – što su potvrdila i druga istraživanja.

4.5 ZASTUPLJENOST EKOLOŠKIH TEMA U MAGAZINIMA I DNEVNIM NOVINAMA

Skoro dvije trećine ispitanika, u istraživanju iz 2002. godine, odnosno 64,6% ispitanika smatra da se ovoj temi posvećuje nedovoljno pažnje u magazinima, dok 8,6% smatra da je pažnja prema ekologiji u pravoj mjeri. Manji procenat (2,2%) vjeruje da se ovoj temi posvećuje previše pažnje, dok je 11,5% neodlučno, a 13,1% nije odgovorilo.

Sličan trend uočava se i kada je riječ o dnevnim novinama, gdje većina ispitanika takođe vidi nedovoljnu pokrivenost ekoloških tema.

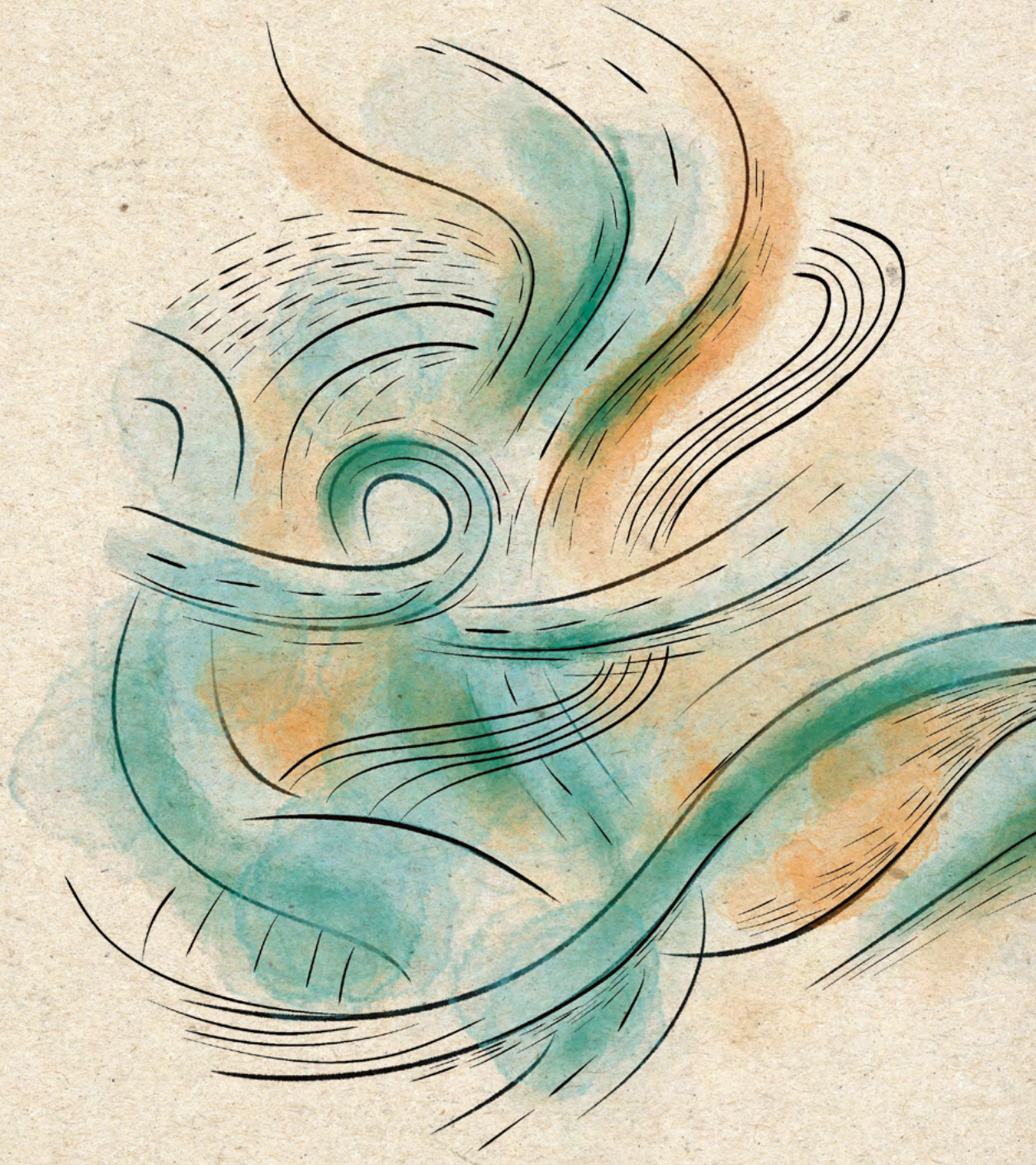
Većina ispitanika (61,9%) smatra da se u dnevnim novinama nedovoljno pažnje posvećuje temi zagađenja životne sredine. Samo 14,2% smatra da se ovoj temi posvećuje pažnja u pravoj mjeri, dok je svega 1,9% mišljenja da je zastupljenost ekologije prevelika. Neodlučnih je 11,5%, a bez odgovora je 10,5%.

4.6 PRIORITET EKOLOŠKE TEME U MEDIJSKOM IZVJEŠTAVANJU

Većina ispitanika (64%), u 2003. godini, smatrali su da se u dnevnim novinama nedovoljno pažnje posvećuje temi zagađenja životne sredine. Samo 13,6% smatra da se ovoj temi posvećuje pažnja u pravoj mjeri, dok je svega 1,8% mišljenja da je zastupljenost ekologije prevelika. Neodlučnih je 15,7%, a bez odgovora je 5%. Međutim, kada se ispitanicima postavi pitanje o temama kojima bi dnevne novine trebale da daju prioritet, samo 4% njih izdvaja zagađenje životne sredine kao jedan od prioriteta. Ovaj jaz između percepcije nedovoljne pažnje i niskog prioriteta ukazuje na to da ispitanici ne percipiraju ekologiju kao urgentno pitanje u poređenju s drugim društvenim i ekonomskim problemima.

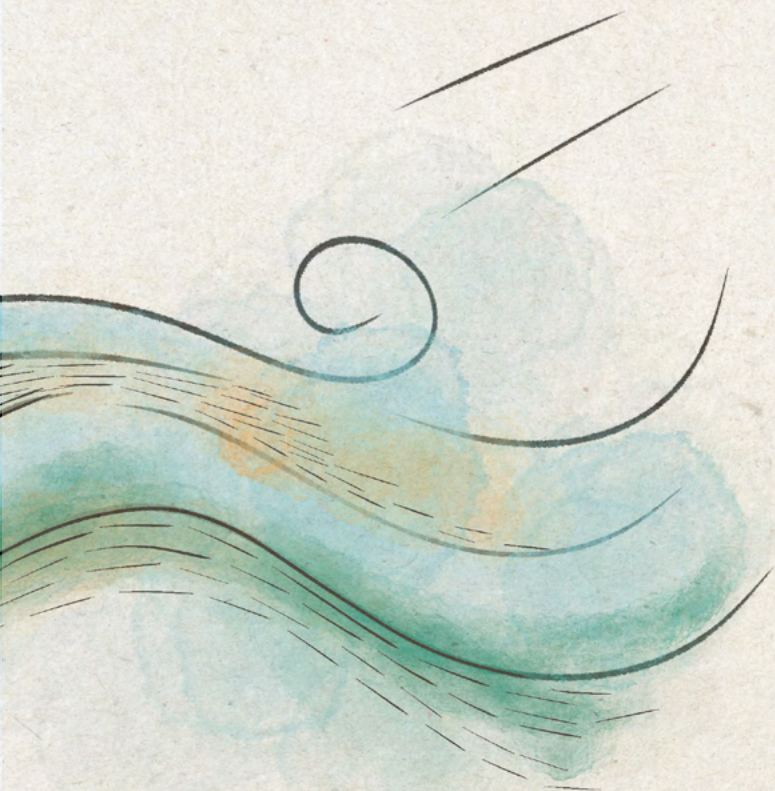
Kratak zaključak

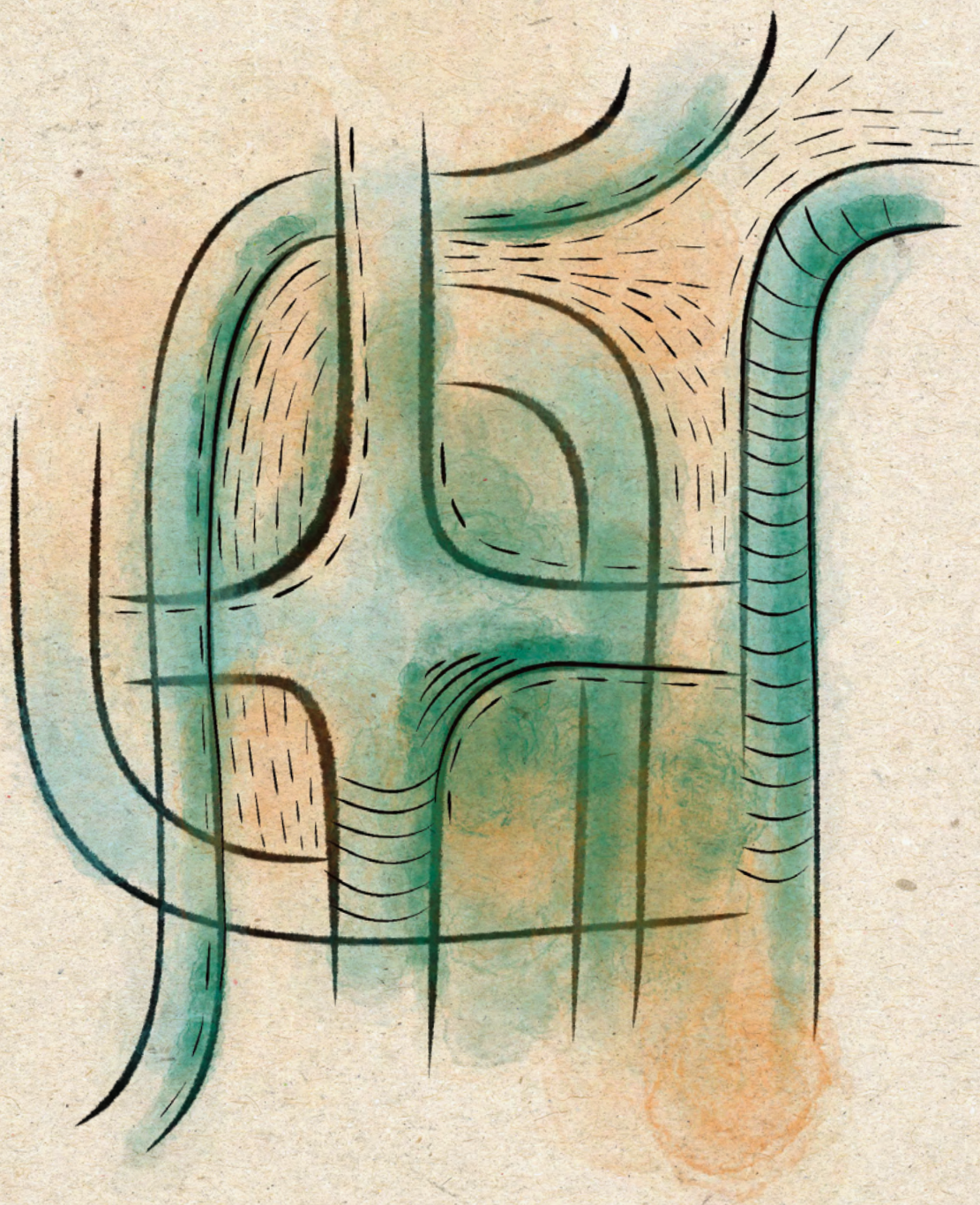
Istraživanja ukazuju na to da su ispitanici generalno svjesni važnosti ekoloških tema u obrazovanju, medijima i javnom diskursu, ali da ipak postoji nepodudarnost između deklarativnih stavova i stvarnog prioriteta koji se ekologiji pridaje. Većina ispitanika podržava ideju uvođenja ekologije u vaspitno-obrazovni sistem i smatra da javnost treba imati pristup informacijama o zagađenju, dok medijima pripisuju ključnu ulogu u promociji „Ekološke države“. Međutim, niska gledanost specijalizovanih emisija, percepcija da su ekološke teme nedovoljno zastupljene u štampanim medijima i mali procenat onih koji bi postavili ekologiju visoko na listi medijskih prioriteta, ukazuju na to da ekološke teme i dalje gube u konkurenciji s drugim, dominantnim društvenim i političkim izazovima. Ovo naglašava potrebu za aktivnijim medijskim pristupom i dodatnom edukacijom, kako bi ekološka pitanja zauzela značajnije mjesto u javnom prostoru. Već je u prvoj sekciji ovog rada primijećeno da se ekologija slabo kotira među političkim prioritetima. Ovdje, u ovom dijelu rada, potvrđuje se i kroz nisku gledanost ekoloških emisija i činjenicu da mediji ne postavljaju zagađenje visokim na agendi. Tako se vidi zajednička nit: nedostatak snažnog medijskog fokusa i dalje gura ekološku problematiku na marginu, istiskujući je u odnosu na teme poput dnevne politike, korupcije i ekonomskih briga.

5. STAVOVI ISPITANIKA RURALNIH PODRUČJA SJEVERNOG REGIONA CRNE GORE O UPRAVLJANJU OTPADNIM VODAMA I ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE

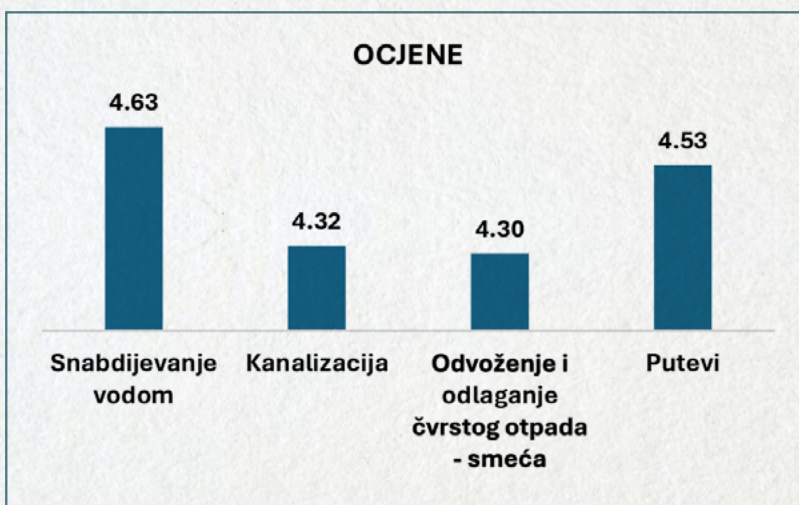
Ova sekcija prikazuje rezultate istraživanja iz 2003. godine, koje je sprovedeno na ruralnom području sjevernog regiona Crne Gore. Fokus je na prioritetima ispitanika kada je riječ o javnim uslugama (snabdijevanje vodom, kanalizacija, odvoz otpada, putevi), sistemima upravljanja otpadnim vodama (septičke jame, kanalizacija), te na njihovim stavovima o kvalitetu, troškovima i važnosti zaštite životne sredine. Nalazi oslikavaju ključne izazove i spremnost ispitanika da prihvate određena rješenja, uključujući i zabrinutost zbog potencijalnog uticaja otpadnih voda na zdravlje i okolinu.

5.1 ZNAČAJ POBOLJŠANJA JAVNIH USLUGA

Rezultati ukazuju na visoku važnost koju ispitanici pridaju poboljšanju ključnih javnih usluga. Najviše prosječne ocjene dobile su snabdijevanje vodom (4,63) i putevi (4,53), što odražava njihovu ključnu ulogu u svakodnevnom životu i infrastrukturnom razvoju ovog regiona. I kanalizacija (4,32) i odvoženje čvrstog otpada (4,30) takođe su visoko ocijenjeni, ukazujući na potrebu unapređenja osnovnih uslova za život u ruralnim sredinama. Upravo zato, posebnu važnost dobija pitanje na koji način se otpadne vode zbrinjavaju u ovim područjima.

5.2 ODVOĐENJE VODE U RURALNIM PODRUČJIMA

Nalazi ovog istraživanja pokazuju da stanovnici najčešće koriste septičke jame (oko 41%) i kanalizaciju (oko 36%) za odvođenje vode od kupanja, kuvanja i pranja, dok dio ispitanika koristi rijeke i potoke (7 – 8%). Za kišnicu i specifične potrebe (npr. pranje kola, industrijske vode), najveći dio ispitanika navodi "ostalo" (75,8% i 80,8%), što može ukazivati na nekontrolisano oticanje i nedostatak standardizovane infrastrukture.

Ovi podaci rađaju pitanje koji sistem (kanalizacija ili septičke jame) ispitanici prijeriraju i zašto.

5.3 KANALIZACIJA VS. SEPTIČKE JAME

Većina ispitanika smatra da je kanalizacija praktičnije (84,3%) i zdravije rješenje (83,8%) od septičkih jama. Takođe, 91,9% i 86,1% ne odobravaju ispuštanje otpadnih voda u rijeke, odnosno zemljište. Međutim, 38,9% nije sigurno da li je priključak na kanalizaciju zaista jeftiniji, ističući potrebu za dodatnom edukacijom i infrastrukturnim ulaganjima.

Razlozi za izbor kanalizacije ili septičke jame dodatno su razjašnjeni u narednim pitanjima.

5.4 RAZLOZI ZA PRIKLJUČAK NA KANALIZACIJU

Većina stanovnika koji prijerferiraju kanalizaciju to čine iz zdravstvenih i higijenskih razloga (63,9%), zatim zbog pouzdanosti (15,8%) i savremenosti (13%). Samo 6,8% ističe nižu cijenu kao glavni motiv.

5.5 RAZLOZI ZA PRIKLJUČAK NA SEPTIČKU JAMU

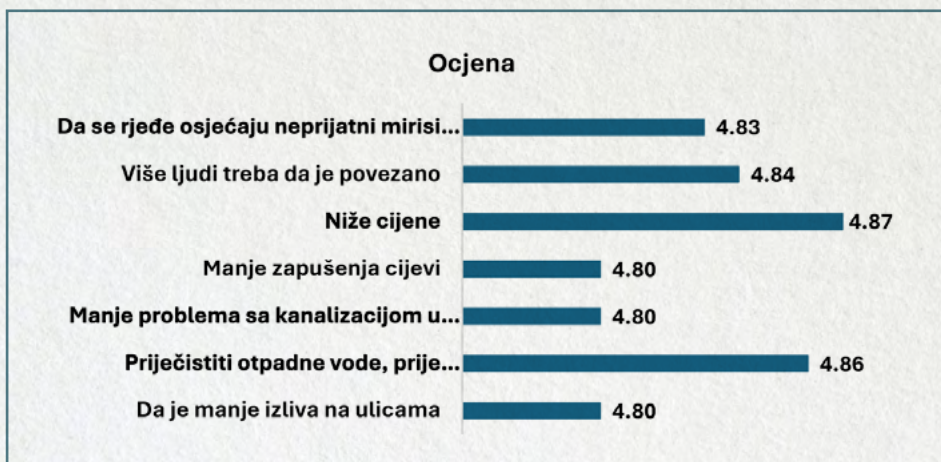
Najveći broj stanovnika navodi da nema potrebe mijenjati postojeći sistem (43,1%). Niži troškovi (22,1%) i percepcija septičke jame kao čistije (21,7%) takođe predstavljaju značajne razloge. Pored samog sistema otpadnih voda, ispitanici iskazuju i određeni stepen zadovoljstva ili nezadovoljstva postojećim uslugama.

5.6 ZADOVOLJSTVO USLUGAMA KANALIZACIJE

Većina stanovnika (39,6% + 6,8% = 46,4%) je zadovoljna ili veoma zadovoljna, dok je 23,8% nezadovoljno ili vrlo nezadovoljno uslugama kanalizacije. 29,8% ispitanika izražava prosječno mišljenje.

5.7 VAŽNOST KVALITETA SISTEMA ZA OTPADNE VODE

Koliko mislite da su važne sljedeće stavke u vezi sa kanalizacionim sistemom i sistemom za otpadne vode? (Upišite ocjenu od 1 do 5, 1 = najmanje važno, 5 najviše važno)

Sve stavke imaju vrlo visoke prosječne ocjene (4,80–4,87), pri čemu je niža cijena (4,87) najviše istaknuta, zatim prečišćavanje otpadnih voda (4,86) i šire povezivanje ispitanika na sistem (4,84).

Uprkos želji za kvalitetnom kanalizacijom, finansijska pitanja ostaju ključna u odluci o priključenju.

5.8 SPREMNOST ZA PLAĆANJE TROŠKOVA PRIKLJUČKA

Rezultati pokazuju da je većina zainteresovana za priključenje na kanalizaciju: 28,1% je spremno da plati i priključak i mjesečne račune, 25% bi plaćalo samo račune, a 20% bi se priključilo samo ako nema troškova. 9,7% nije zainteresovano.

5.9 ZABRINUTOST ZBOG NEGATIVNIH POSLJEDICA OTPADNIH VODA

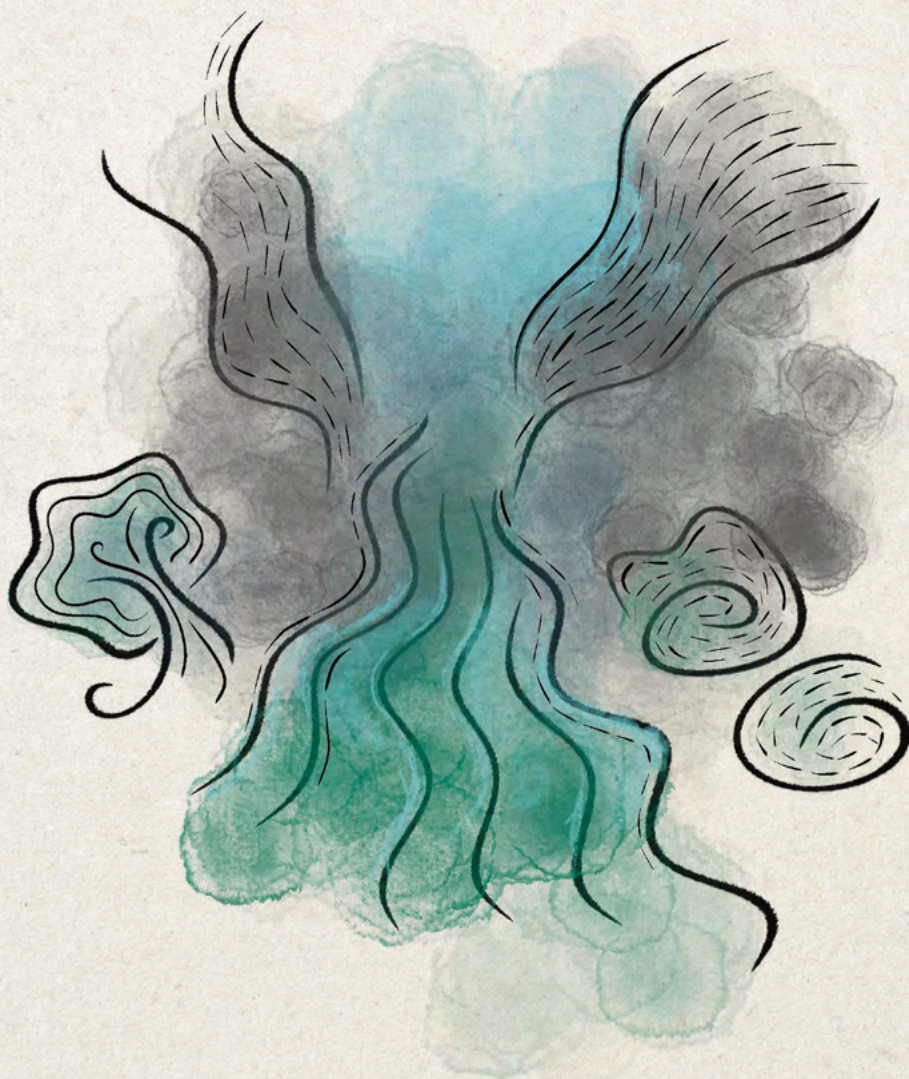
Većina ispitanika (veoma brine 42,2% + brine 36,3% = 78,5%) iskazuje visok nivo zabrinutosti zbog mogućih negativnih posljedica otpadnih voda. 7,4% nije zabrinuto, a 8,4% samo djelimično.

Kratak zaključak

Nalazi ukazuju na to da stanovnici ruralnih područja sjevernog regiona Crne Gore prepoznaju poboljšanje sistema za upravljanje otpadnim vodama kao jedan od ključnih infrastrukturnih prioriteta. Iako većina preferira kanalizaciju zbog zdravlja i pouzdanosti, troškovi i postojeće navike (septičke jame) predstavljaju značajnu barijeru. Istovremeno, visoke ocjene za važnost prečišćavanja otpadnih voda, smanjenje izlivanja i rješavanje neprijatnih mirisa ukazuju na široku svijest o ekološkim i zdravstvenim rizicima otpadnih voda. Najveći dio ispitanika spreman je da se priključi na kanalizacionu mrežu, ali često uz uslov smanjenih troškova ili dodatnih podsticajnih mjera. Ova kombinacija zabrinutosti i uslovljene spremnosti sugerise da uspjeh projekata u ovoj oblasti zavisi od adekvatnog informisanja, jasnog finansijskog modela i aktivne podrške nadležnih institucija.

6. KOMARNICA

Ova sekcija donosi uvid u istraživanje realizovano 2022. godine na području opštine Šavnik, uoči planirane izgradnje hidroelektrane (HE) Komarnica. Prikazani su rezultati o informisanosti ispitanika, stepenu podrške projektu, razlozima za i protiv gradnje, kao i percepciji ličnog doprinosa u zaštiti voda i životne sredine.

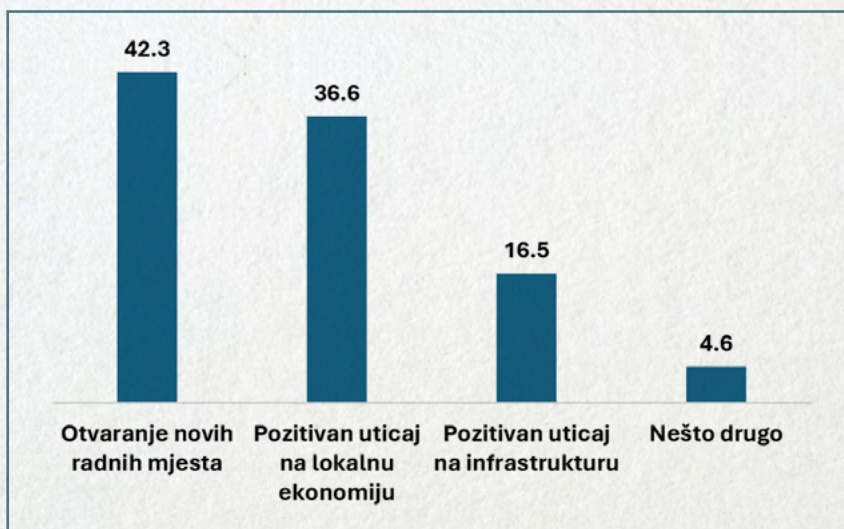
6.1 UČEŠĆE NA JAVNIM RASPRAVAMA I INFORMISANOST

Skoro 79% ispitanika do sada nije učestvovalo na javnim raspravama iz oblasti zaštite životne sredine. Da je učestvovalo izjavilo je 11% ispitanika iz opštine Šavnik. Skoro svi ispitanici (97.5%) su izjavili da su čuli da se planira izgradnja HE Komarnica. Najveći broj, preko 56%, je čuo za izgradnju HE preko medija, a 15.6% kroz neposrednu komunikaciju sa predstavnicima Opštine. Dodatno, 12.5% je saznalo putem saopštenja i aktivnosti Opštine, a svaki deseti ispitanik putem javne rasprave.

6.2 PODRŠKA IZGRADNJI HE KOMARNICA

Oko 65% ispitanika u potpunosti ili djelimično podržava projekat, dok je svaki peti neutralan, a oko 15% djelimično ili potpuno protiv.

Razlozi podrške (među onima koji podržavaju):

Razlozi protivljenja (među onima koji ne podržavaju): Negativan uticaj na prirodu (gubitak biodiverziteta, riječnih ekosistema itd.)

Na formiranje stavova utiče i percepcija različitih aktera (medija, Opštine, stručnjaka).

6.3 SUBJEKTI KOJI UTIČU NA FORMIRANJE STAVA ISPITANIKA

Kod ispitanika koji podržavaju izgradnju HE Komarnica, najveći uticaj na formiranje stava su imali mediji, i to kod 42.8% i Opština Šavnik, kod 1/3 ispitanika. Ispitanici koji se protive izgradnji HE saopštili su da su najveći uticaj na formiranje njihovog stava imali stručnjaci iz oblasti zaštite životne sredine (kod 1/3 ispitanika), ali i mediji i predstavnici NVO sektora.

6.4 OČEKIVANI UTICAJ NA USLOVE ŽIVOTA

Najveći broj ispitanika, oko 49%, smatra da će izgradnja HE Komarnica biti korisna za poboljšanje uslova života u opštini. I dok 38.6% još uvijek nema stav o ovom pitanju, 12.5% ispitanika smatra da izgradnja brane i elektrane neće biti korisna za poboljšanje života u opštini Šavnik. Od ispitanika koji imaju pozitivan stav ka ovom pitanju, najveći broj njih, odnosno 47.5% smatra da će se izgradnjom HE otvoriti nova radna mjesta, a 25.7% smatra da će sa ovim projektom sve biti bolje za opštinu Šavnik.

6.5 LIČNI OSEĆAJ ZAGAĐENJA I EKOLOŠKI ANGAŽMAN

Više od polovine ispitanika iz opštine Šavnik (52.8%) smatra da uopšte ne zagađuju okolinu, dok još dodatnih 40% smatra da zagađuje vrlo malo ili beznačajno. Preko 70% ispitanika je izjavilo da ništa nisu uradili što bi doprinijelo smanjenju zagađenja voda u šavničkoj opštini ili u Crnoj Gori. Nasuprot njima, oko 30% je izjavilo da jeste.

Od ispitanika koji su dali pozitivan odgovor, polovina njih izjavili su da je njihov doprinos taj što odlažu otpad na za to predviđena mjesta. Značajno, 27.7% je reklo da su učestvovali u čišćenju korita rijeke, a 16.7% da su skupljali otpad ili smeće.

Kratak zaključak

U opštini Šavnik većina ispitanika čuli su za planiranu izgradnju HE Komarnica, pri čemu 65% u određenoj mjeri podržava projekat, ističući ekonomske koristi (nova radna mjesta, bolja infrastruktura). Nasuprot tome, oko 15% protivi se gradnji zbog negativnog uticaja na prirodu. Najveći uticaj na formiranje stavova imaju mediji, ali i predstavnici Opštine i stručnjaci iz oblasti zaštite životne sredine. Iako većina ispitanika tvrdi da malo ili nimalo zagađuje okolinu, 70% nije učinilo nikakav konkretniji napor za smanjenje zagađenja voda. Ovi rezultati ukazuju na istovremenu spremnost građana da podrže razvojne projekte radi ekonomskog napretka, uz ograničen lični angažman u zaštiti prirode.

7. PERCEPCIJE ISPITANIKA O EKOLOŠKIM IZAZOVIMA I PRIORITETIMA RAZVOJA NA SJEVEROISTOKU CRNE GORE

Ova sekcija sumira rezultate istraživanja koje je sprovedeno 2010. godine na sjeveroistoku Crne Gore, koji se tiču percepcije očuvanosti ekološkog prostora, podrške osnivanju novih nacionalnih parkova i prioriteta za zaštitu prirode. Takođe se prikazuju i stavovi o razvojnim projektima i preferencijama ispitanika kada bi sami mogli da odlučuju o budućnosti regiona.

7.1 OČUVANOST EKOLOŠKOG PROSTORA

Većina ispitanika (63,6%) smatra da je ekološki prostor opština na sjeveroistoku Crne Gore očuvan, dok 35% vjeruje suprotno.

7.2 PODRŠKA OSNIVANJU NOVIH NACIONALNIH PARKOVA

Čak 83,8% podržava inicijativu za osnivanje novih nacionalnih parkova na prostoru sjeveroistoka Crne Gore, pri čemu su najčešći predlozi Komovi (22,6%) i Prokletije (18,1%), ali i Hajla (13,4%), Plavsko jezero (8,4%) itd.

Pored formalne zaštite kroz nacionalne parkove, ispitanici imaju i konkretne predloge zaštitnih mjera.

7.3 PRIORITETNE MJERE ZA ZAŠTITU PRIRODE

Najčešće se pominju:

- Smanjenje sječe šuma (16,1%)
- Izgradnja deponija (11,1%)
- Pojačavanje kaznenih mjera (10,1%)
- Veća edukacija (9%) i svijest o zaštiti (7%)
- 15,6% ispitanika nije dalo konkretan odgovor.

7.4 PRIORITETI RAZVOJA SJEVERA CRNE GORE

Kada bi odlučivali o projektima za razvoj sjevera Crne Gore, ispitanici bi dali prioritet:

- Poljoprivredi (41,9%)
- Turizmu (25%)
- Izgradnji industrijskih objekata (17,4%)
- Saobraćajnoj infrastrukturi (6,6%)

Ovi podaci pokazuju da ispitanici vide potencijal u održivom razvoju (poljoprivreda, turizam), ali i ne zanemaruju industriju kao važnu komponentu ekonomskog napretka.

Kratak zaključak

Istraživanje pokazuje da većina ispitanika sjeveroistočnih opština Crne Gore percipira ekološki prostor kao očuvan i snažno podržava formiranje novih nacionalnih parkova, naglašavajući vrijednost područja poput Komova i Prokletija. Najčešće predlagane mjere za zaštitu prirode uključuju ograničavanje sječe šuma i izgradnju adekvatne infrastrukture za upravljanje otpadom, iako dio ispitanika nedovoljno poznaje specifične korake potrebne za očuvanje životne sredine. Kada je riječ o razvoju regiona, najpoželjnija rješenja su orijentisana ka poljoprivredi i turizmu, iako se dio ispitanika zalaže i za izgradnju industrijskih objekata kako bi se postigla ravnoteža između ekonomske dobiti i očuvanja prirodnih resursa.

8. PERCEPCIJE I STAVOVI ISPITANIKA CRNE GORE O UPRAVLJANJU PRIRODNIM RESURSIMA I UTICAJU INDUSTRIJE NA ŽIVOTNU SREDINU

U ovoj sekciji prikazana su istraživanja koja se tiču odnosa ispitanika Crne Gore prema upravljanju prirodnim resursima i uticaju industrije na životnu sredinu. Poseban naglasak stavljen je na stavove o gašenju ili restrukturiranju zagađivačkih fabrika, zabrani novih zagađujućih postrojenja i spremnosti ispitanika da prihvate rizik po zdravlje u zamjenu za materijalnu dobit. Ovi nalazi oslikavaju složenost balansa između ekonomskih potreba i zaštite okoline.

8.1 ZAUSTAVLJANJE RADA ZAGAĐIVAČKIH FABRIKA

U istraživanju iz 1994. godine, ispitanicima je postavljeno pitanje *da li bi bilo opravdano da Vlada potpuno zaustavi rad fabrika koje zagađuju životnu sredinu*. Većina ispitanika (68,3%), podržava zaustavljanje rada zagađivačkih fabrika, ali uz različite uslove: jedni insistiraju na ekološkim mjerama, a drugi na privremenom socijalnom zbrinjavanju radnika. Postoji manji, ali ne zanemarljiv procenat (24,4%) koji je izrazito protiv ovakve mjere zbog ekonomske i socijalne štete.

Isto tako, rezultati iz 1994. godine pokazuju da gotovo 60% ispitanika podržava zabranu daljeg podizanja zagađivačkih pogona, što ukazuje na relativno visok nivo ekološke svijesti. Ipak, 20% se protivi takvoj mjeri, vjerovatno zbog ekonomskih i razvojnih razloga, dok 21,1% nema izgrađen stav.

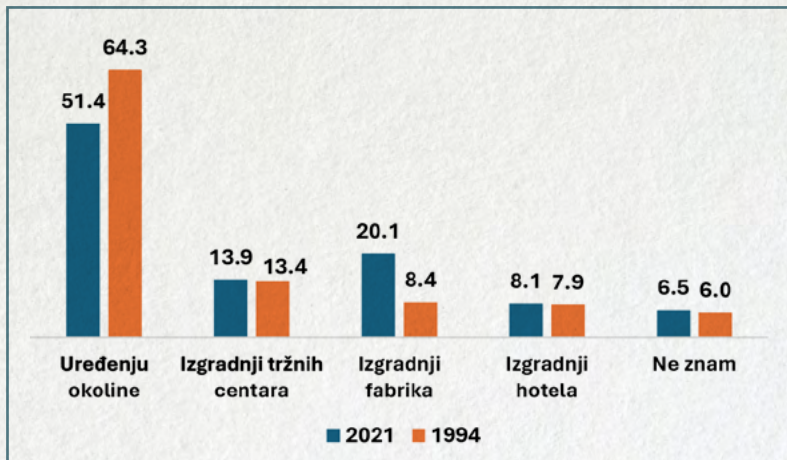
Stavovi o prihvatanju ličnog zdravstvenog rizika radi materijalne koristi dodatno ilustruju odnos između ekonomskih i ekoloških prioriteta.

8.3 LIČNI RIZIK ZDRAVLJA ZBOG MATERIJALNE DOBITI

Rezultati istraživanja iz 1994. ukazuju na to da većina ispitanika (61,1%) ne bi prihvatila posao koji im dugoročno narušava zdravlje, iako 19,3% jeste spremno na to privremeno, a 5,5% i bez vremenskog ograničenja.

8.4 IZGRADNJA FABRIKA VS. OČUVANJE OKOLINE

Na pitanje postavljeno u istraživanjima iz 1994. i 2021. godine, „Ukoliko bi bili u prilici da odlučujete o izgradnji nekih objekata u Vašem mjestu, čemu bi dali prednost?“ dobili smo ove rezultate:

U odnosu na istraživanje iz 1994. godine, ispitanici bi u 2021. godini, dali veću prednost izgradnji fabrika (20.1% naspram 8.4%) u odnosu na očuvanje okoline (51.4% naspram 64.3%), dok je podrška izgradnji hotela gotovo identična.

Slučaj Kombinata aluminijuma Podgorica (KAP) dodatno ilustruje konkretne stavove ispitanika o jednoj velikoj industriji i njenom uticaju.

8.5 PERCEPCIJA ZAGAĐENJA I MJERA KAP-A

Rezultati istraživanja iz 2005. godine ukazuju na visok nivo percepcije među ispitanicima da Kombinat aluminijuma iz Podgorice značajno zagađuje životnu sredinu. Većina ispitanika, 53,6%, smatra da zagađuje veoma, dok 16,3% ocjenjuje zagađenje kao *osrednje*.

Isto tako, rezultati istraživanja iz 2005. godine pokazuju da većina ispitanika (69,1%) izražava nezadovoljstvo mjerama nadležnih državnih organa i rukovodstva KAP-a na sprečavanju zagađenja životne sredine ili smatra da one nisu dovoljne. Manji procenat ispitanika, 4,8%, smatra da se preduzimaju sve neophodne mjere, dok 26,1% ne može da procijeni situaciju.

8.6 RJEŠENJE ZA KOMBINAT ALUMINIJUMA PODGORICA

Rezultati istraživanja iz 2012. godine pokazuju da ispitanici Crne Gore uglavnom podržavaju preuzimanje Kombinata aluminijuma Podgorica (KAP) od strane države, uz sprovođenje stečaj a i ponovni početak proizvodnje, što smatra najboljim rešenjem 41% ispitanika. S druge strane, 25% ispitanika vjeruje da bi KAP trebalo ugasiti, jer dugoročno predstavlja teret za državu, dok isti procenat (25%) nema formirano mišljenje.

8.7 SPREMNOST ZA PETICIJU O EKOLOŠKOJ ZAŠTITI

Rezultati iz 2005. godine pokazuju da je velika većina (71,1%) ispitanika spremna da potpiše peticiju za zaštitu Zetske ravnice, Skadarskog jezera i šireg područja Podgorice. Manje od petine ispitanika (17,7%) je neodlučno, dok svega 11,2% ne podržava takvu inicijativu.

Slično se vidi i u stavovima o gradnji hidroelektrana, gdje se sukobljavaju energetske potrebe i ekološka zaštita.

8.8 IZGRADNJA HIDROELEKTRANA NA MORAČI

Rezultati iz 2006. godine ukazuju na podijeljeno mišljenje ispitanika o izgradnji hidroelektrana na Morači. Najveća grupa (41,2%) podržava projekat uz striktno poštovanje ekoloških standarda, dok 27,2% smatra da treba tražiti alternative za snabdijevanje električnom energijom (poput uvoza ili manjih elektrana) i protivi se realizaciji čak i uz zaštitu životne sredine. Dodatnih 31,5% ispitanika nema formiran stav.

8.9 EKOLOŠKI INCIDENTI I POTENCIJALNO ZATVARANJE KAP-A

Takođe, rezultati iz 2006. godine pokazuju da je tek nešto više od trećine (32,1%) ispitanika spremno da podrži zatvaranje ili dislokaciju Kombinata aluminijuma Podgorica (KAP) zbog ekološkog incidenta u Zeti. Oko četvrtina njih (23,3%) se protivi takvom rješenju, dok je najveći procenat anketiranih (44,6%) neodlučno.

8.10 (NE)UPUĆENOST O PROSTORNOM PLANU

Rezultati istraživanja iz 2007. godine pokazuju da većina ispitanika Crne Gore (78,6%) nema nikakve informacije o Prostornom planu za uređenje Crne Gore i ne zna gdje može dobiti te informacije. Manji procenat ispitanika je upoznat sa sadržajem plana, pri čemu 10,2% podržava rješenja, dok 11,3% izražava neslaganje.

8.11 MALE ELEKTRANE NA MORAČI I DRUGI ENERGETSKI PROJEKTI

Takođe, rezultati istraživanja iz 2007. godine pokazuju podijeljena mišljenja ispitanika Crne Gore o načinima rješavanja energetske deficita. Najveći procenat ispitanika, 31,2%, podržava izgradnju elektrana na Morači, dok 17% preferira izgradnju elektrane Boka i korišćenje hidropotencijala Bilečkog jezera. Manji procenat, 15,3%, zagovara alternativne izvore energije, dok je podrška za učešće u izgradnji nuklearne elektrane u saradnji s Albanijom izuzetno niska (3,2%). Značajan dio ispitanika, 33,3%, nijesu sigurni ili nemaju formirano mišljenje.

8.12 IZGRADNJA TERMoeLEKTRANE ILI HIDROELEKTRANA

Isto tako, rezultati istraživanja iz 2007. godine pokazuju da ispitanici Crne Gore imaju podijeljene stavove o trajnom rješenju problema manjke električne energije. Najviše ispitanika podržava izgradnju hidroelektrana na Morači (32,1%) i izgradnju Termoelektrane u Pljevljima (32,7%), što ukazuje na preferenciju za domaće izvore energije. Manji procenat ispitanika podržava učešće u izgradnji elektrane Buk Bijela (3,5%) ili nastavak uvoza električne energije (3,4%). Značajan dio ispitanika, 28,4%, nema jasno formirano mišljenje.

8.13 UTICAJ IZGRADNJE ELEKTRANA NA EKOSISTEM

Prema podacima iz 2007. godine, ispitanici iskazuju izraženu podijeljenost oko izgradnje elektrana na Morači čak i uz ekološku štetu. Trećina (32,9%) stavlja naglasak na zaštitu životne sredine i protivi se gradnji bez obzira na energetske deficit, dok 34,5% podržava projekat radi smanjenja uvoza struje, iako je svjesno negativnog uticaja na životnu sredinu. Gotovo jednaka grupa (32,7%) ostaje neodlučna, što ukazuje na potrebu za dodatnim informacijama o ekološkim i ekonomskim posljedicama realizacije ovog projekta.

8.14 PODRŠKA IZGRADNJI VJETROELEKTRANA

Rezultati istraživanja iz 2010. godine pokazuju da većina ispitanika Crne Gore (62,5%) podržava investiranje u izgradnju vjetroturbina kao alternativnog izvora energije, pored hidrocentrala i termoelektrana. Manji procenat, 9,5%, protivi se ovoj ideji, dok je značajan dio ispitanika (28,1%) neodlučan ili nema formirano mišljenje.

8.15 PODRŠKA UVOĐENJU EKO TAKSE

Podaci iz 2007. godine pokazuju da gotovo polovina ispitanika Crne Gore (46,9%) podržava uvođenje eko takse (karbon takse) za vozila koja tokom turističke sezone dolaze u zemlju, a ne ispunjavaju ekološke standarde. Međutim, 22% ispitanika protivi se ovoj mjeri, dok značajan dio, 31,1%, nema formirano mišljenje, što ukazuje na potrebu za boljim informisanjem o ciljevima i potencijalnim efektima takve politike.

8.16 NAJAVLJENI ENERGETSKI PROJEKTI VLADE

Rezultati istraživanja iz 2009. godine pokazuju podijeljene stavove ispitanika Crne Gore o najavljenim velikim energetske projektima (hidrocentrale na Morači, male hidrocentrale na Sjeveru, termoelektranu Maoče i dr). 37,7% ispitanika podržava planove Vlade, ističući da će ovi projekti riješiti problem snabdjevanja strujom i omogućiti Crnoj Gori da postane izvoznik električne energije. S druge strane, 36,5% ispitanika ne podržava ove projekte, navodeći zabrinutost zbog potencijalnog potapanja djelova kanjona Morače i zagađenja životne sredine termoelektranama. Značajan dio ispitanika, 25,9%, nema formirano mišljenje ili nije zainteresovan za ovu temu.

Dok su u periodu 1994 – 2005. ispitanici uglavnom bili usredsrijeđeni na zaštitu radnih mjesta i zadržavanje industrijskih pogona (poput KAP-a) i hidroelektrana, podaci iz posljednjeg poglavlja ovog rada pokazuju da čak 75,6% ispitanika vidi prelazak na obnovljive izvore energije kao neophodan, što upućuje na značajno prestrukturiranje prioriteta: od zaštite starih industrija ka prihvatanju "čistije" energetike. Na taj način, možemo sagledati potencijalni pomak u javnom mnjenju ka održivijim rješenjima, iako još uvijek postoji nesigurnost oko zatvaranja industrije uglja.

Kratak zaključak

Percepcije ispitanika o uticaju industrije na životnu sredinu i upravljanju prirodnim resursima u Crnoj Gori pokazuju da se ekologija visoko cijeni, ali često dolazi u konkurenciju s ekonomskim i socijalnim interesima. Većina podržava postepeno rješavanje problema zagađivačkih fabrika, zabranu novih postrojenja koja narušavaju okolinu i inicijative poput eko taksi, ali se javlja i znatan dio ispitanika koji prioritet daje privrednom razvoju ili nema formiran stav. Iako postoji volja za potpisivanje peticija i određena spremnost na uvođenje alternativnih izvora energije (vjetroelektrane), mišljenja su snažno podijeljena oko gradnje hidroelektrana i eventualnog zatvaranja velikih industrijskih pogona poput KAP-a. Ovo oslikava stalnu tenziju između zaštite životne sredine i ekonomske računice, što zahtijeva dodatno informisanje i participaciju javnosti, kao i jasnije strategije institucija u planiranju i sprovođenju ekološko-energetskih politika.

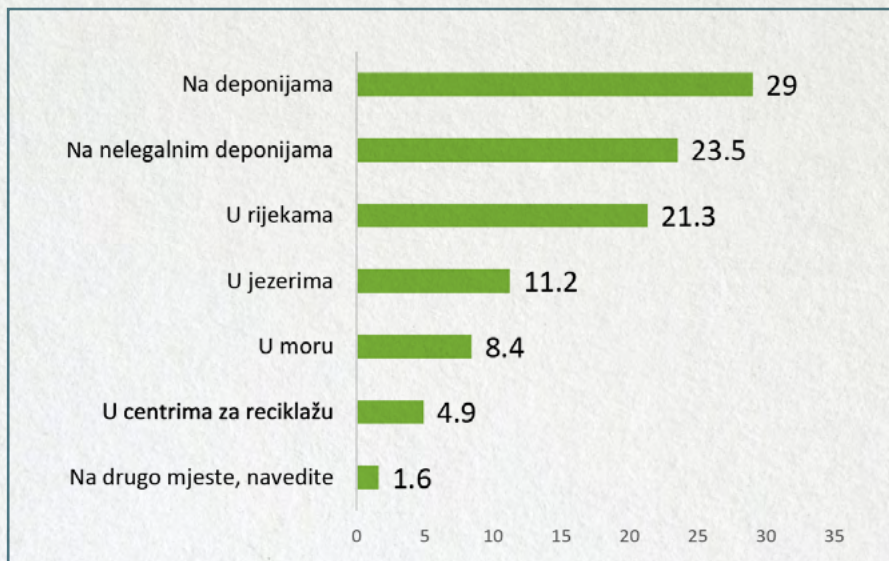
9. UPRAVLJANJE OTPADOM

Ova sekcija se bavi percepcijom ispitanika o sistemu upravljanja otpadom u Crnoj Gori, uključujući lokaciju odlaganja otpada, stavove o uticaju postojeće prakse na životnu sredinu, spremnost na selektivno odlaganje i razloge zbog kojih ispitanici (ne)primjenjuju takvu praksu. Nalazi ovog istraživanja iz 2021. godine pružaju uvid u ključne probleme i mogućnosti za unaprijeđenje.

9.1 GDJE ZAVRŠAVA OTPAD U CRNOJ GORI?

Svega 29% ispitanika smatra da otpad u Crnoj Gori uglavnom završi na zvaničnim - legalnim deponijama, dok je nešto manji procent ispitanika (23.5%) odgovorio da se otpad odlaže na nelegalnim deponijama, odnosno u rijekama (21.3%). Ovi podaci pokazuju da više od 40% ispitanika smatra da otpad završava na mjestima koja nisu zvanične deponije, što ukazuje na ozbiljan problem neadekvatnog odlaganja.

9.2 PERCEPCIJA ŠTETNOSTI POSTOJEĆEG SISTEMA

Dvije trećine ispitanika (67.4%) smatra da trenutni sistem odlaganja otpada u Crnoj Gori ima štetan uticaj na životnu sredinu, dok se 14.2% ispitanika ne slaže s tim. Ispitanici koji smatraju da trenutni sistem odlaganja otpada u Crnoj Gori ima štetan uticaj na životnu sredinu, kao glavni razlog za takav stav ističu: Da se otpad ostavlja pored kontejnera stav je 27.5% ispitanika. Četvrtina ispitanika ovaj stav obrazlaže činjenicom da otpad ne odlaže u za to predviđena mjesta, odnosno da se isti ostavlja na ulici (23%), ne odvozi redovno (16.1%) ili se ostavlja na vodoizvoru (9.6%).

Uprkos percepciji neadekvatnog sistema, većina ispitanika tvrdi da oni lično odlažu otpad u predviđena mjesta.

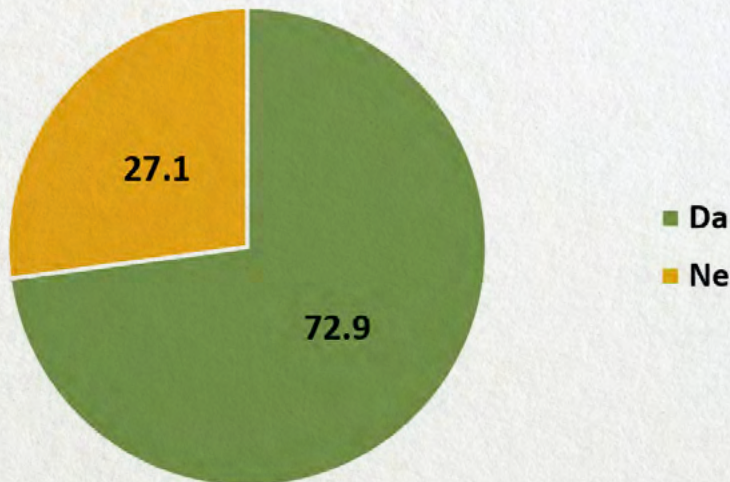
9.3 PRAKSA ODLAGANJA OTPADA

Od 10 ispitanika, 9 njih (89.4%) tvrdi da svoj otpad odlaže u za to predviđena mjesta – kontejnere.

Među izazovima koji se odnose na odlaganje otpada, ispitanici najčešće navode neprijatan miris (57.4%), ali i činjenicu da se otpad ne odvozi redovno (42.1%) i da kontejnera nema u blizini (37.7%).

9.4 SELEKTIVNO ODLAGANJE OTPADA

Oko 73% ispitanika navodi da je čulo za selektivno odlaganje otpada, a više od polovine (52,7%) među njima poznaje i konkretne koristi takvog pristupa. Ipak, 70% još uvijek ne razdvaja otpad, pri čemu se najčešće ističu nedostatak kontejnera za različite vrste otpada (44%) i nedostatak vremena (15,1%). Većina (56,6%) bi započela selektivno odlaganje kada bi imala adekvatnu infrastrukturu, dok bi 14,4% motivisale novčane nadoknade, a 10,4% očekuje bolji sistem odvoza.

9.5 IZVORI INFORMISANJA O ODLAGANJU OTPADA

O procesu selekcije, upravljanja i odlaganja otpada u Crnoj Gori ispitanici se najčešće informišu putem televizijskih prijemnika (54.7%), zatim internet portala (37.5%) i kroz razgovor sa komšijama (24.8%).

Kratak zaključak

Istraživanje potvrđuje da većina ispitanika prepoznaje ozbiljne nedostatke u trenutnom sistemu upravljanja otpadom, pri čemu značajan procenat smatra da otpad ne završava na zvaničnim deponijama i da to ima štetan uticaj na životnu sredinu. Iako devet od deset ispitanika tvrdi da sami odlažu otpad na propisnim mjestima, istovremeno se ističu nepravilnosti poput ostavljanja otpada pored kontejnera, neredovnog odvoza i nedostatka adekvatne infrastrukture za selektivno razvrstavanje. Većina je čula za selektivno odlaganje otpada, ali manje od trećine ga zapravo praktikuje, najčešće zbog nepostojanja namjen-skih kontejnera i nedostatka vremena. Ovi nalazi ukazuju na potrebu za poboljšanjem infrastrukture, efikasnijom organizacijom prikupljanja otpada i intenzivnijim edukativnim kampanjama kako bi se povećalo učešće građana u pravilnom odlaganju i reciklaži.

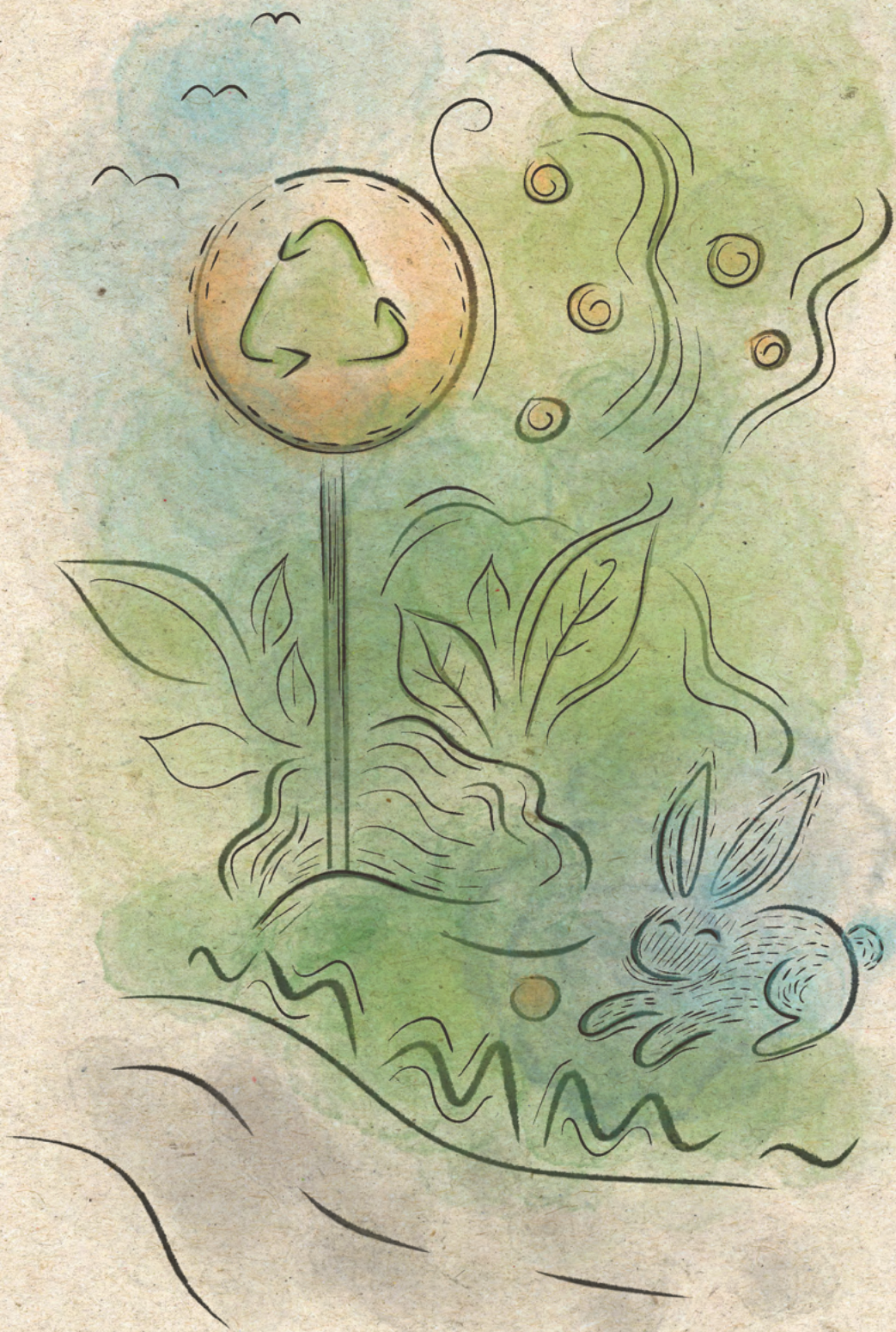
Iako ogromna većina ispitanika deklarativno odbacuje ugrožavanje prirode radi dobiti, postotak onih koji ne razvrstavaju otpad ostaje visok (70%). Ovo dodatno ilustruje jaz između principijelnih ekoloških stavova i svakodnevnih praksi—često uslovljen i nedostacima infrastrukture (kontejnera za selekciju), što obrađujemo u sekciji o kvalitetu voda, gdje je slično primijećeno sa akcijama čišćenja korita.

10. DEONIJA DOO PODGORICA

Ova sekcija obuhvata rezultate istraživanja koje je sprovedeno 2022. godine među pravnim subjektima u Podgorici, fokusirajući se na stepen informisanosti o preduzeću Deponija doo Podgorica, zadovoljstvo uslugama i komunikacijom, kao i stavove prema odvojenom prikupljanju otpada. Nalazi ukazuju na to koliko su korisnici upoznati s dodatnim uslugama i u kojoj mjeri su spremni na edukativne programe.

10.1 UPOZNATOST S POSTOJANJEM DEPONIJE DOO

Rezultati istraživanja sprovedenog među 600 predstavnika pravnih subjekata pokazuju da je velika većina ispitanika (98,5%) upoznata sa postojanjem preduzeća Deponija doo Podgorica, dok samo 1,5% nije upoznato s njegovim postojanjem.

10.2 ZADOVOLJSTVO INFORMACIJAMA I DOSTUPNOŠĆU USLUGA

Prosječna ocjena zadovoljstva kvalitetom informacija koje pruža Deponija doo Podgorica iznosi 3,9 (na skali 1–5), pri čemu najveći procenat ispitanika daje ocjenu 5 (35,2%) ili 4 (30,5%). Dostupnost informacija ocijenjena je prosječnom ocjenom 3,77, s najviše ispitanika koji i tu oblast ocjenjuju najvišim ocjenama, tj. 5 (37,8%) i 4 (25,2%). Ovi rezultati ukazuju na uglavnom visoko zadovoljstvo korisnika u pogledu kvaliteta i dostupnosti informacija.

10.3 INFORMISANOST O DODATNIM USLUGAMA

Većina ispitanika (62,7%) upoznata je s činjenicom da Deponija vrši otkup polovnih automobila, dok je još veći procenat (70,8%) upoznat s otkupom sirovina.

10.4 SPREMNOST ZA UČEŠĆE U EDUKATIVNIM PROGRAMIMA

Istraživanje je pokazalo da bi 35% ispitanika prihvatilo učešće u edukativnim programima o problemima deponovanja komunalnog otpada uz adekvatnu finansijsku nadoknadu, dok bi 16,3% učestvovalo volonterski. Skoro polovina ispitanika (48,7%) nije zainteresovana za ovakve aktivnosti.

10.5 ZADOVOLJSTVO KOMUNIKACIJOM

Ispitanici su generalno zadovoljni komunikacijom sa Deponijom putem različitih kanala. Direktni kontakt je ocijenjen najpozitivnije, sa 40% potpuno zadovoljnih i 31,3% djelimično zadovoljnih. Telefonska komunikacija dobila je 33,5% potpuno zadovoljnih, dok je imejl komunikacija ostvarila 34,3%.

10.6 ODVAJANJE OTPADA

Većina ispitanika prepoznaje značaj odvajanja otpada za bolje upravljanje komunalnim otpadom u Podgorici. 39,3% smatra odvajanje otpada korisnim, ali ga još ne praktikuje, dok 32,3% već vodi računa o selektivnom odlaganju. Oko 12,5% ispitanika ne smatra odvajanje korisnim, a 15,8% nema formiran stav o ovom pitanju.

10.7 CIJENE I KVALITET USLUGA

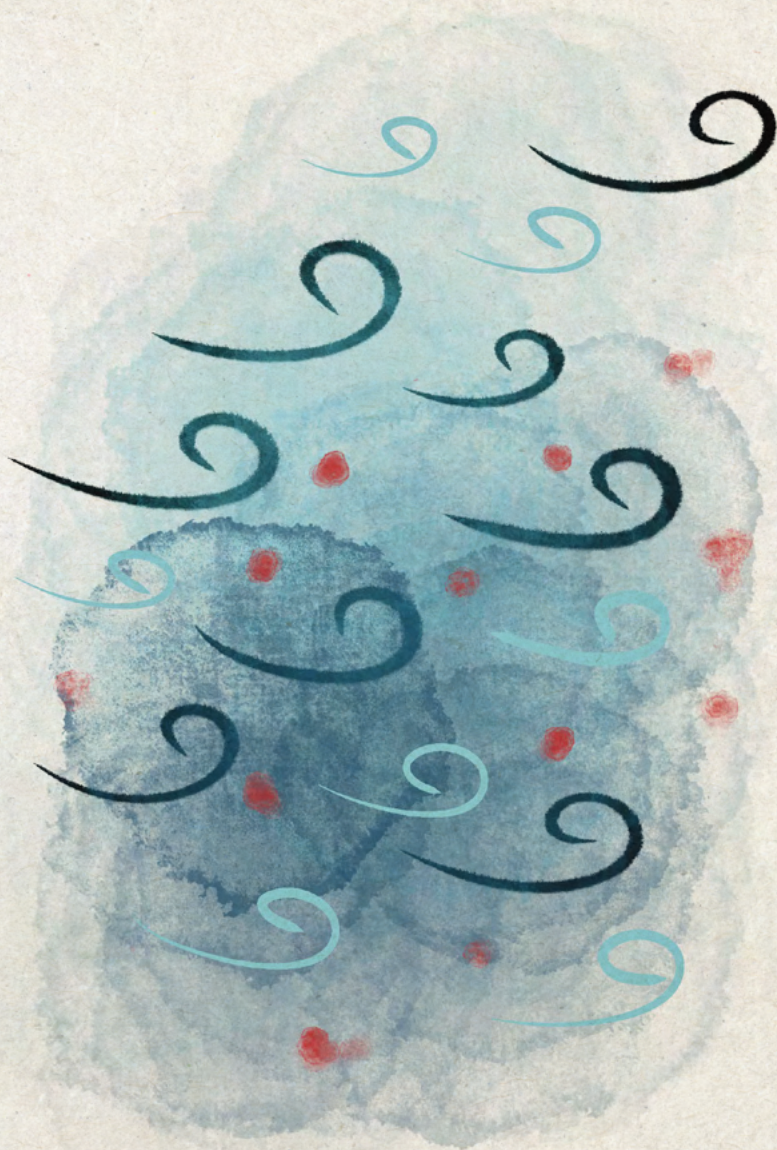
Najveći procenat ispitanika (39%) smatra da su cijene usluga Deponije uravnotežene, dok 21,5% smatra da su skupe, a 20,2% da su jeftine. Pored toga, većina ispitanika smatra da iznos računa opravdava dobijene usluge, pri čemu je 36,7% potpuno saglasno, a 40,8% smatra da to više opravdava nego ne.

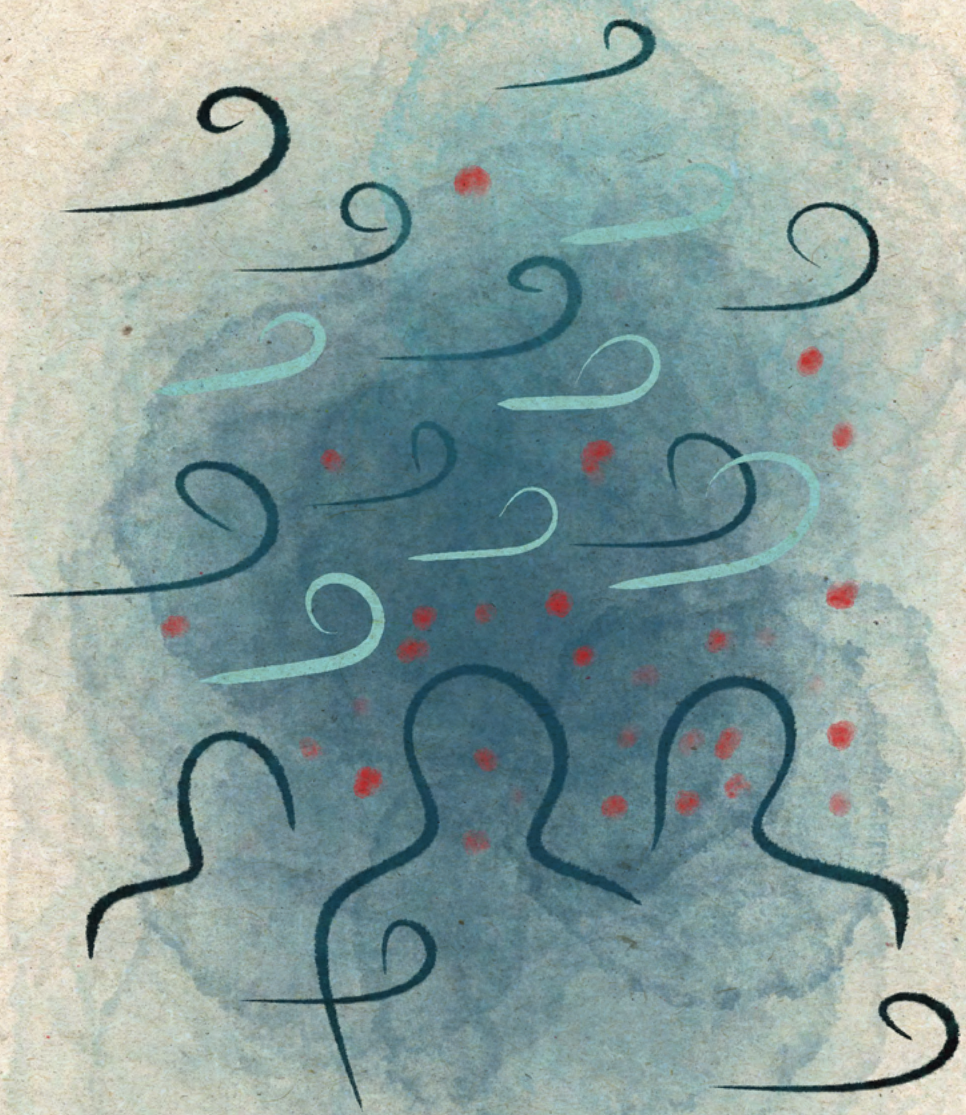
Kratak zaključak

Istraživanje među pravnim subjektima u Podgorici pokazuje da je Deponija doo Podgorica dobro poznata većini korisnika, uz generalno visoko zadovoljstvo kvalitetom i dostupnošću informacija. Dodatne usluge, poput otkupa sirovina, takođe su većinom prepoznate, iako postoji potencijal za još šire informisanje onih koji nijesu upoznati s tim mogućnostima. Većina ispitanika razumije značaj razdvajanja otpada, ali se praksa selekcije još ne sprovodi masovno. Polovina ispitanika nije zainteresovana za edukativne programe, što upućuje na potrebu za snažnijim podsticajnim pristupom i dodatnim komunikacionim aktivnostima. Istovremeno, ocjene o cijenama i kvalitetu usluga ukazuju na to da su cijene uglavnom prihvaćene kao realne, te da korisnici u najvećem broju smatraju da dobijena usluga opravdava uloženi trošak.

11. KVALITET VAZDUHA

U ovoj sekciji predstavljeni su rezultati istraživanja iz 2021. godine, gdje su ispitanici Crne Gore iskazali stavove o kvalitetu vazduha u svojoj opštini, potencijalnim izvorima zagađenja i uticaju na njihove svakodnevne aktivnosti. Nalazi ukazuju na to da je zadovoljstvo kvalitetom vazduha djelimično i da većina ispitanika ne prilagođava svoje aktivnosti u skladu s eventualnim upozorenjima ili indeksima kvaliteta vazduha.

11.1 STEPEN ZADOVOLJSTVA KVALITETOM VAZDUHA

Oko 42,4% ispitanika izjavljuje da je djelimično ili potpuno zadovoljno kvalitetom vazduha, dok je 33,2% djelimično ili potpuno nezadovoljno, a ostatak nema definisan stav. Mnogi ne znaju kako da provjere kvalitet vazduha u svojoj sredini, što umanjuje pouzdanost dobijenih odgovora. Kada je riječ o poređenju s prethodnom godinom, 63,3% navodi da je situacija nepromijenjena, 19,7% uočava poboljšanje, dok 17% smatra da je kvalitet vazduha pogoršan.

11.2 PLANIRANJE DNEVNIH AKTIVNOSTI PREMA KVALITETU VAZDUHA

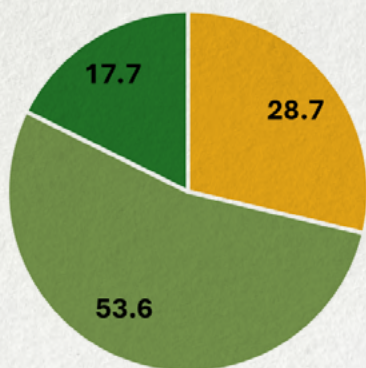
- 53,7% ne planira aktivnosti u odnosu na kvalitet vazduha
- 22,7% prilagođava se upozorenjima

Ovo može povećati rizik od respiratornih tegoba, posebno ako se zagađenje ne prati i ne prijavljuje redovno.

11.3 PERCEPCIJA UZROKA ZAGAĐENJA

Kao glavni uzrok zagađenja vazduha, ispitanici prevashodno vide motorna vozila (19.9%), a slijedi grijanje na drva (13.9%), industrijsko zagađenje (13.1%) i infrastrukturni projekti (12.2%).

11.4 UTICAJ ZAGAĐENJA NA ŽIVOT

■ Utiče u velikoj mjeri ■ Utiče, ali ne značajno ■ Ne utiče

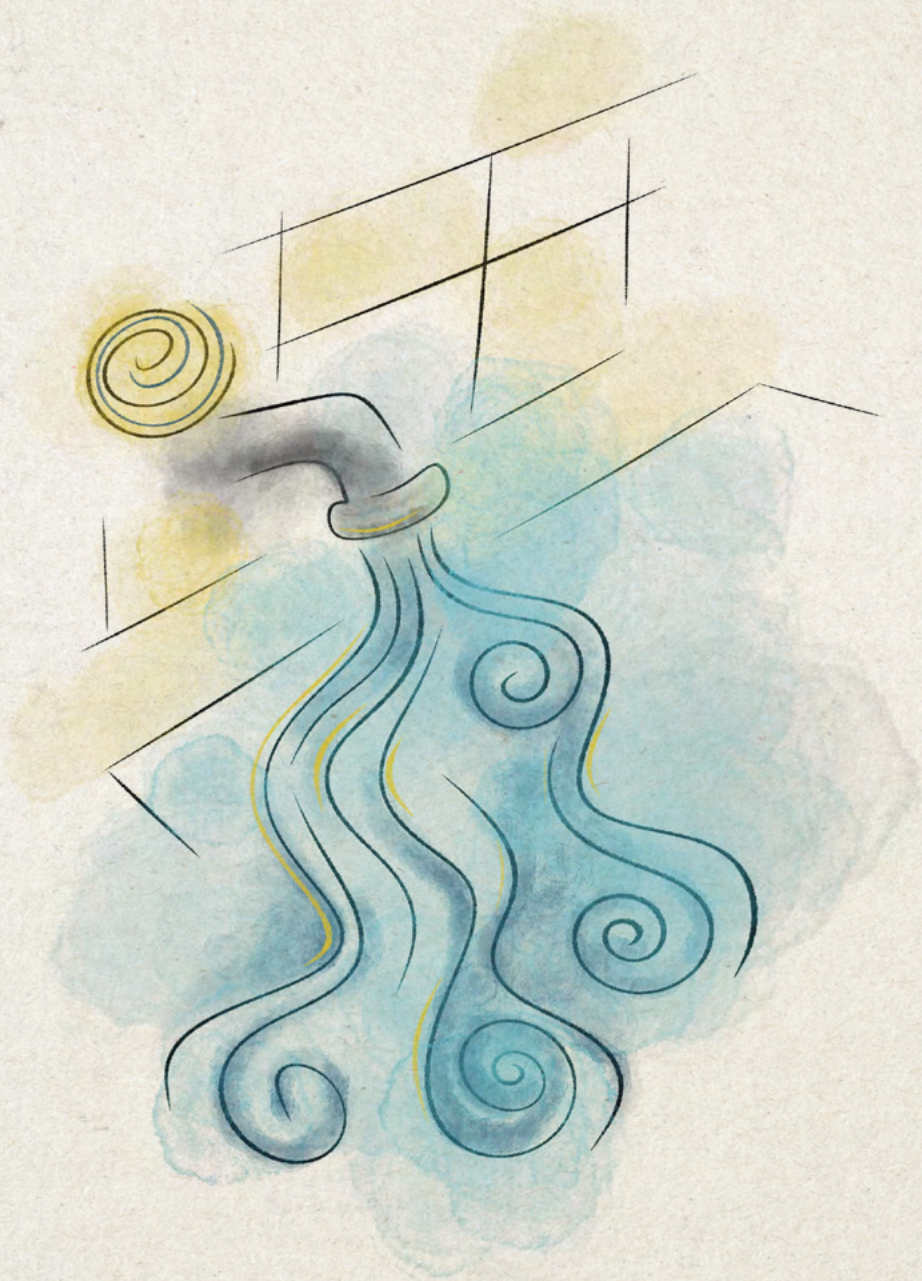
Više od polovine ispitanika (53.6%) smatra da zagađenost vazduha ne utiče u značajnoj mjeri na njihove svakodnevne aktivnosti, dok 28.7% smatra da utiče u velikoj mjeri, a 17.7% smatra da ne utiče uopšte. Na koji način se to odražava: Neprijatan miris (20.9%), otežano disanje (20.8%) i loša životna sredina za djecu (15.4%) su najčešće nuspojave zagađenosti vazduha na koje su naši ispitanici ukazali.

Kratak zaključak

Podaci pokazuju da se građani Crne Gore u značajnoj mjeri ne osjećaju ozbiljno pogođenim zagađenjem vazduha, iako trećina ispitanika iskazuje nezadovoljstvo, a većina ne prati redovno pokazatelje kvaliteta vazduha. Motorni saobraćaj, grijanje na drva i industrijska postrojenja najčešće se navode kao ključni uzroci zagađenja, pri čemu svega oko petine ispitanika prilagođava svakodnevne aktivnosti nivou zagađenosti. Najčešće negativne posljedice uključuju neprijatan miris, otežano disanje i zabrinutost za zdravlje djece. Ovi nalazi ukazuju na potrebu za intenzivnijim informisanjem i redovnim mjerenjima kvaliteta vazduha, kako bi se povećala svjesnost o mogućim zdravstvenim rizicima i podstakli ispitanici na zaštitno ponašanje.

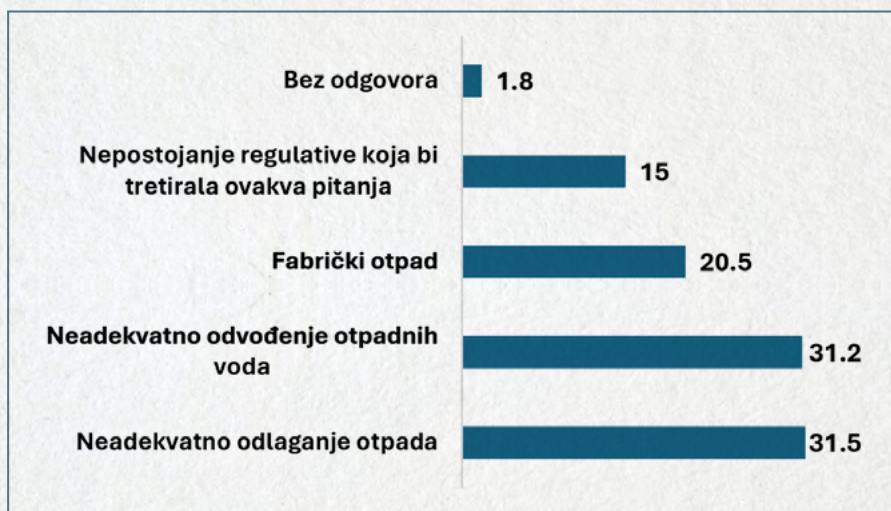
12. KVALITET VODE

Ova sekcija prikazuje rezultate istraživanja iz 2021. godine o percepciji ispitanika u vezi sa kvalitetom voda i glavnim izvorima zagađenja. Analiziraju se stavovi o ličnoj odgovornosti, učestvovanju u akcijama čišćenja i o tome da li ispitanici smatraju da je isključivo uloga institucija da zaštite kvalitet vode.

12.1 GLAVNI UZROCI ZAGAĐENJA VODA

Kao glavni uzrok zagađenja, skoro dvije trećine ispitanika u istraživanju iz 2021. godine, ističe neadekvatno odlaganje otpada (31.5%) ali i otpadnih voda (31.2%), zatim fabrički otpad (20.5%) i nepostojanje regulative koja bi tretirala ovakva pitanja (15.0%).

12.2 ODGOVORNOST POJEDINACA VS. INSTITUCIJA

41,8% ispitanika smatra da je najveća odgovornost na institucijama.

Oko 80% ispitanika smatra da imaju beznačajan ili nikakav uticaj na zagađivanje vode.

12.3 UČEŠĆE U ZAŠTITI VODA

Skoro 90% ispitanika je izjavilo da nije nikada doprinijelo smanjenju zagađivanja voda u Crnoj Gori. Ispitanici koji su izjavili da su uradili nešto da bi doprinijeli smanjenju zagađenju voda u Crnoj Gori (12.7%) kao najčešći vid takve akcije naveli su da odlažu otpad na propisnim mjestima, kao i učešće u akcijama čišćenja korita rijeka.

12.4 STAVOVI O ZAGAĐENJU RIJEKA I ZAŠTITI BIODIVERZITETA

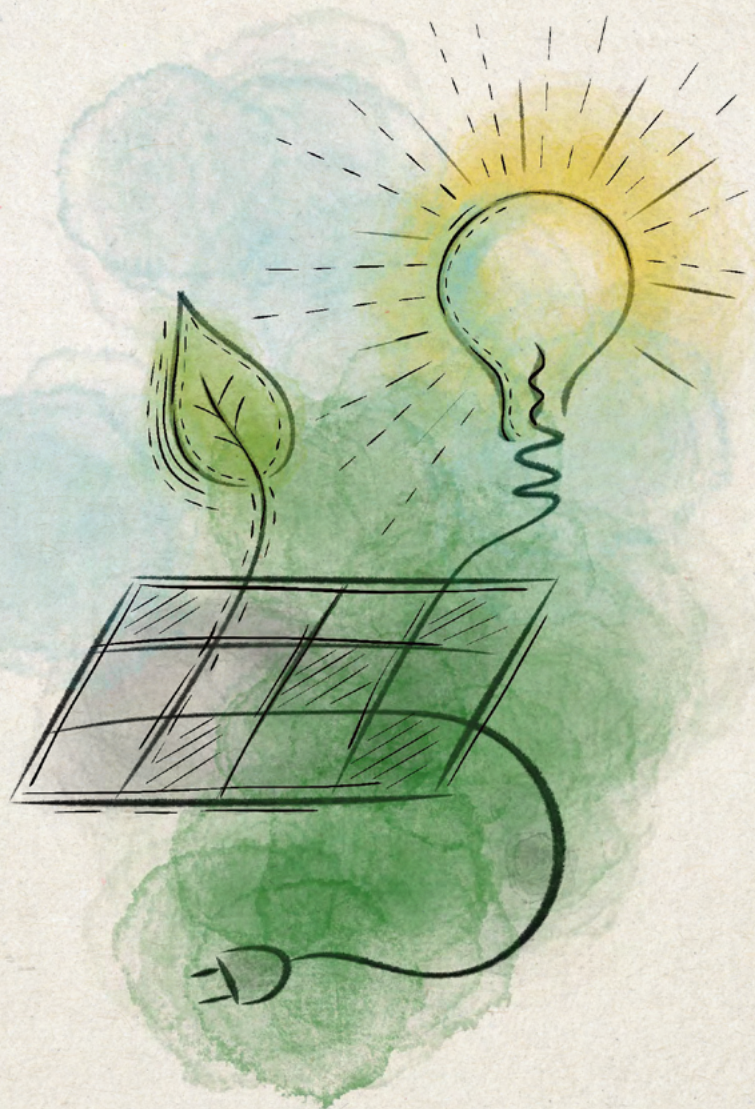
Ispitanici su najviše (82.7% suma odgovora u potpunosti se slažem i slažem se) saglasni sa tvrdnjom da je ozbiljan problem to što neke životinje i biljke mogu uginuti zbog zagađenja u rijekama, kao i sa tvrdnjom da smo kao ispitanici odgovorni za zaštitu rijeka za buduće generacije, čak i ako nas to košta (81.2%). S druge strane, ispitanici se najviše ne slažu sa tvrdnjama koje upućuju na opravdanost zagađenja rijeka u slučaju velikih troškova neophodnih za održavanje čistoće voda.

Kratak zaključak

Većina ispitanika prepoznaje neadekvatno odlaganje otpada i otpadne vode kao ključne uzroke zagađenja vodenih resursa, ali istovremeno vjeruje da im je lični uticaj na zagađenje zanemarljiv. Gotovo 90% nije učestvovalo ni u kakvim akcijama čišćenja ili prijevencije, iako velik broj smatra da su rijeke i njihov biodiverzitet nešto što treba očuvati čak i uz finansijske izdatke. Ova nepodudarnost između deklarirane podrške zaštiti voda i niske stope konkretnog angažmana sugerira potrebu za efikasnijim edukovanjem javnosti i jačom institucionalnom podrškom, kako bi se premostio jaz između stavova i prakse.

13. ZAŠTITA PRIRODE

Ova sekcija obrađuje stavove ispitanika u 2021. godini, o zaštiti prirode i biodiverziteta u Crnoj Gori, učestvovanju u javnim raspravama o životnoj sredini, kao i poznavanju dokumenata poput Procjene uticaja na životnu sredinu. Ukazuje na probleme manipulacije javnim mnjenjem (tzv. "greenwashing") i ambivalentnost između centralizovanog i decentralizovanog pristupa ekološkim pitanjima.

13.1 ZLOUPOTREBA EKOLOŠKIH TEMA (“GREENWASHING”)

Najveći dio ispitanika smatra da se briga za životnu sredinu često zloupotrebljava od strane različitih političkih aktera i kompanija, ukazujući na problem tzv. „greenwashinga“, odnosno manipulacije sa ciljem stvaranja percepcije o povoljnom uticaju određene organizacije na životnu sredinu. Dok se to nezadovoljstvo može pripisati širem kontekstu, odnosno nepovjerenju u institucije i političke aktere koje je prisutno u Crnoj Gori, jasno je da postoji ozbiljan problem komuniciranja ekoloških problema.

13.2 DECENTRALIZACIJA VS. CENTRALNI AUTORITET

Jednako je interesantna i činjenica da ispitanici podjednako podržavaju (6.93 i 6.92 prosječne vrijednosti na skali od 1 do 10) uspostavljanje centralnog autoriteta i decentralizaciju u odnosu na ekološka pitanja.

13.3 POZNAVANJE ZAŠTIĆENIH PODRUČJA

Ispitanici za “najzaštićenije” lokalitete smatraju nacionalne parkove (Durmitor, Biogradska gora, Lovćen, Skadarsko jezero). Postoji široka svijest o njihovom formalnom statusu, ali manja jasnoća o drugim zaštićenim područjima.

Ispitanici Crne Gore smatraju da je očuvanje biodiverziteta u Crnoj Gori najviše važno zbog zdravog vazduha (14%), zaštite biljaka (12.4%) i zaštite životinja (12.3%). Interesantno je da ispitanici ne daju jasan prioritet nekoj od oblasti, već smatraju da je očuvanje prirode u Crnoj Gori podjednako važno zbog svih aspekata crnogorskog društva i privrede.

13.4 UČEŠĆE U JAVNIM RASPRAVAMA

Na javnim raspravama koja se bave ovim pitanjima učestvovalo svega 4% ispitanika.

13.5 POZNAVANJE PROCJENE UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU

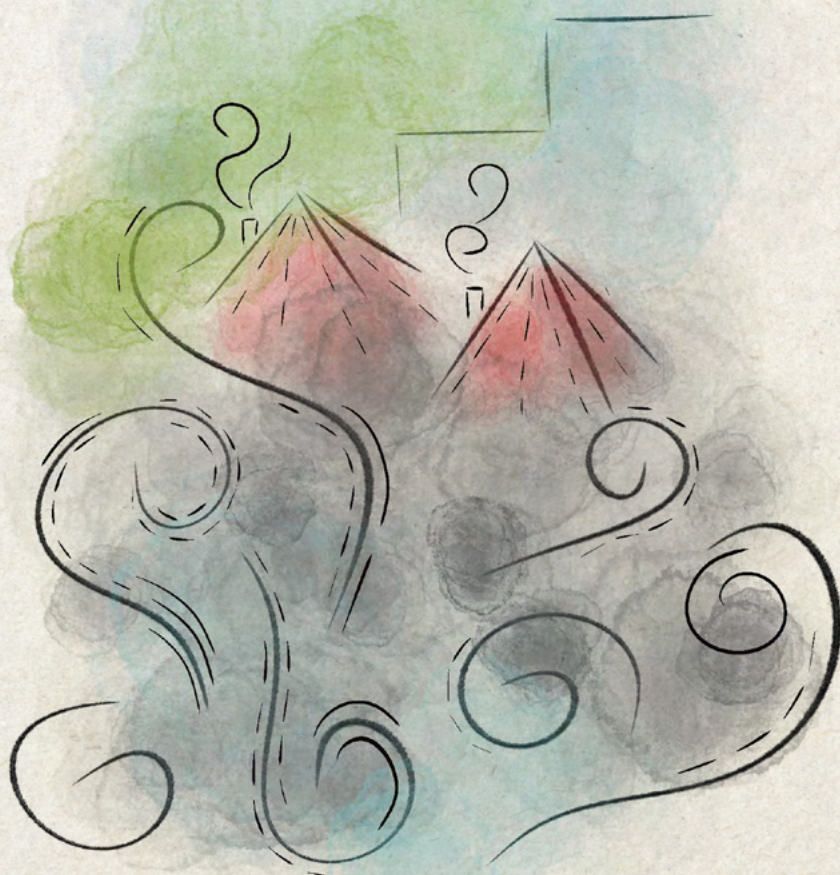
Samo svaki deseti ispitanik zna šta je Procjena uticaja na životnu sredinu, dok 14,7% nije sigurno da li su čuli za taj dokument. To ukazuje na potrebu za daljom edukacijom i transparentnim procesima donošenja odluka.

Kratak zaključak

Istraživanja ukazuju na visok nivo nepovjerenja ispitanika u iskrene namjere političkih aktera i kompanija u pogledu zaštite životne sredine, što se ogleda u rasprostranjenoj percepciji „greenwashinga“. Istovremeno, ispitanici gotovo podjednako podržavaju ideju centralizovane kontrole i decentralizovanog pristupa rješavanju ekoloških problema, ukazujući na neujednačenost u stavovima o institucionalnim mehanizmima. Iako većina prepoznaje vrijednost nacionalnih parkova i važnost očuvanja biodiverziteta, svega 4% ispitanika aktivno učestvuje u javnim raspravama, a samo desetina zna šta je Procjena uticaja na životnu sredinu. Ovi nalazi naglašavaju potrebu za jasnijom komunikacijom i dubljim uključivanjem javnosti u donošenje odluka, kako bi se smanjila sumnja u efikasnost i iskrenost „zelenih“ inicijativa.

14. PERCEPCIJE ISPITANIKA CRNE GORE O KLIMATSKIM PROMJENAMA, ENERGETSKOJ TRANZICIJI I UTICAJU ZATVARANJA INDUSTRIJE UGLJA

Posljednja sekcija donosi rezultate istraživanja iz 2023. godine sprovedenog među stanovnicima Pljevalja i Podgorice, fokusiranog na klimatske promjene, energetska tranziciju i mogućnost zatvaranja industrije uglja. Analizira se nivo informisanosti ispitanika, njihova spremnost da podrže tranziciju ka obnovljivim izvorima energije, te percipirani efekti ovih procesa na lokalne zajednice i porodice.

14.1 STAV O KLIMATSKIM PROMJENAMA

Oko četiri petine (75,6%) ispitanika prepoznaje klimatske promjene kao stvarni problem i da ih treba rješavati, iako je dio njih (34%) uvjeren da u državi nedostaje jasna strategija za takav poduhvat. Manji procenat (14,8%) uopšte ne vidi klimatske promjene kao prijetnju, dok je 9,6% neodlučno ili nedovoljno informisano.

Više od polovine ispitanika (53,8%) smatra da se klimatske promjene dešavaju svuda, uključujući Crnu Goru, dok 27% ističe da su one ovdje manje vidljive. Samo 9,6% negira njihovo prisustvo, a jednak procenat nema formirano mišljenje.

14.2 SPREMNOST ZA PROMJENE U ENERGETICI

Oko 75,6% ispitanika (sabiranjem onih koji “definitivno” i “uglavnom” smatraju da treba djelovati) vjeruje da je neophodno preduzeti mjere kako bi se umanjili negativni efekti na klimu. Ipak, više od polovine (52,6%) nikada nije čulo za termin “energetska tranzicija,” dok 38,1% jeste čulo, ali ne zna o čemu je riječ. Samo 7,8% navodi da ima djelimične informacije, a 1,5% tvrdi da je dobro upućeno u ovu temu.

14.3 STAV O OBNOVLJIVIM IZVORIMA ENERGIJE

Većina ispitanika (75,6%) smatra da je prelazak na obnovljive izvore energije neophodan, pri čemu 43,9% vidi to kao apsolutni prioritet, dok 31,7% vjeruje da je potreban do određenog nivoa. S druge strane, 24,4% ne vidi potrebu za ovom promjenom. Kada je riječ o uticaju energetske tranzicije na njihovu lokalnu zajednicu, 57,8% očekuje određeni uticaj, dok 13,1% smatra da promjena neće imati nikakvog efekta. Neodlučnih je 10,5%, dok 18,6% ne vidi jasan uticaj ni u pozitivnom ni u negativnom smislu.

14.4 OČEKIVANI UTICAJ NA LOKALNU ZAJEDNICU I PORODICU

Rezultati istraživanja pokazuju da većina ispitanika podržava tranziciju prema obnovljivim izvorima energije. 43,9% ispitanika smatra da je to apsolutno neophodno, dok dodatnih 31,7% vjeruje da je tranzicija potrebna do određenog nivoa. S druge strane, 24,4% ispitanika smatra da ova tranzicija nije neophodna.

Takođe, rezultati istraživanja pokazuju da većina ispitanika smatra da će energetska tranzicija uticati na mjesto u kojem žive. 24,4% vjeruje da će uticaj biti veliki, dok 33,4% smatra da će uticaj biti značajan. Manji procenat, 11%, zauzima neutralan stav, dok 13,1% ispitanika smatra da energetska tranzicija neće imati nikakav uticaj, uz isti procenat onih koji nisu sigurni.

Većina ispitanika ima pozitivan stav o uticaju energetske tranzicije na njihovu lokalnu zajednicu i porodicu. Kada je riječ o njihovom mjestu stanovanja, 40,7% očekuje veoma pozitivan uticaj, dok dodatnih 50,8% vjeruje da će tranzicija donijeti više koristi nego štete. Slično tome, 37,1% smatra da će promjene imati veoma pozitivan efekat na njihovu porodicu, dok 54,5% očekuje da će uticaj biti pretežno povoljan. Ovo ukazuje na generalni optimizam, iako postoje i neutralni ili neodlučni stavovi.

14.5 POJAM “PRAVEDNA ENERGETSKA TRANZICIJA”

Većina ispitanika nije upoznata s terminom “pravedna energetska tranzicija”. 66% ispitanika navodi da nikada nije čulo za ovaj termin, dok 27,9% izjavljuje da ga je čulo, ali ne zna šta on predstavlja.

14.6 ŽELJA ZA DODATNIM INFORMACIJAMA I UKLJUČIVANJEM

Oko polovina ispitanika (50,6%) izražava zainteresovanost da sazna više o energetske tranziciji, pri čemu 24,7% želi definitivno, dok 25,9% pokazuje umjerenu zainteresovanost. Istovremeno, 26,5% zauzima neutralan stav, dok 13,1% nije zainteresovano za dodatne informacije.

Kada je riječ o ličnom uključivanju u proces energetske tranzicije, 68,4% ispitanika bi bilo spremno da učestvuje, od čega 34,5% sasvim sigurno, a 33,9% pokazuje umjerenu spremnost. S druge strane, samo 3,4% ne želi da se uključi, što ukazuje na visok stepen spremnosti građana da aktivno doprinesu prelasku na održive energetske izvore.

14.7 ZATVARANJE INDUSTRIJE UGLJA

Većina ispitanika nije upoznata s odlukom Evropske unije o zatvaranju industrije uglja. 66,9% ispitanika izjavljuje da nikada nije čulo za ovu odluku, dok 20,6% navodi da je čulo za termin, ali ne zna šta on tačno predstavlja. Manji procenat ispitanika, 10,5%, zna ponešto o temi, dok je samo 2% dobro informisano.

Takođe, ovi rezultati istraživanja pokazuju podijeljena mišljenja ispitanika Podgorice i Pljevalja o tome da li odluka Evropske unije o zatvaranju industrije uglja treba da obuhvati i Crnu Goru. 16,6% ispitanika smatra da je neophodno da industrija uglja u potpunosti bude zatvorena, dok 27,6% podržava ograničavanje ove industrije. S druge strane, 25,6% ispitanika vjeruje da to nije neophodno, dok 30,2% nema formirano mišljenje.

14.8 UTICAJ ZATVARANJA UGLJA NA LOKALNE ZAJEDNICE I PORODICE

Rezultati istraživanja pokazuju da ispitanici imaju podijeljena mišljenja o uticaju zatvaranja industrije uglja na njihove lokalne zajednice. 17,4% smatra da će to uticati u velikoj mjeri, dok 22,4% vjeruje da će uticaj biti značajan. Istovremeno, 19,8% ispitanika smatra da zatvaranje neće imati nikakav uticaj, dok 11,3% očekuje minimalan uticaj. 18,6% zauzima neutralan stav, a 10,5% nije sigurno.

Takođe, većina ispitanika smatra da zatvaranje industrije uglja neće značajno uticati na njihove porodice. 40,4% ispitanika vjeruje da ovaj proces neće imati nikakav uticaj, dok 12,5% smatra da će uticaj biti minimalan. S druge strane, 9% očekuje da će zatvaranje industrije uglja imati veliki uticaj na njihovu porodicu, dok 14,5% vjeruje da će uticaj biti značajan. 15,7% zauzima neutralan stav, a 7,8% nije sigurno.

Kratak zaključak

Nalazi istraživanja ukazuju da većina ispitanika klimatske promjene vidi kao realnu prijetnju, iako mnogi nisu upoznati s pojmom “energetska tranzicija” ili odlukama EU o zatvaranju industrije uglja. Postoji generalni optimizam u pogledu prelaska na obnovljive izvore energije: većina očekuje značajne ili čak vrlo pozitivne efekte na lokalnu zajednicu i porodicu. Ipak, stavovi su podijeljeni kad je riječ o zatvaranju postrojenja koja koriste uglj, pri čemu dio ispitanika strahuje od socioekonomskih posljedica, a drugi podržava ekološke ciljeve. Ovi podaci naglašavaju potrebu za dodatnim informisanjem i jasnim planovima državnih institucija kako bi se ostvario održiv prelazak na “čistu” energiju, uz uvažavanje lokalnih zajednica i njihovih ekonomskih interesa.

PRIJE I POSLIJE

U nastavku je dat kratak, uporedni pregled izabranih pokazatelja o stavovima građana prema ključnim ekološkim pitanjima, sa podacima iz 1994. i 2021. godine. Tabela pruža uvid u to kako su se tokom gotovo tri decenije mijenjali nivoi povjerenja u koncept "Ekološke države", spremnost na lični angažman, te odnos prema odgovornosti za životnu sredinu i prioritetima u razvoju.

Indikator / Aspekt	Prije (1994)	Poslije (2021)	Trend
1. Vjerujete li u Crnu Goru kao ekološku državu? <i>(U potpunosti, djelimično, ne vjerujem...)</i>	Vjerujem u potpunosti: 19% Vjerujem djelimično: 45,6% Uopšte ne vjerujem: 27,2% Ne interesuje me: 5,3%	Vjerujem u potpunosti: 17,6% Vjerujem djelimično: 48% Uopšte ne vjerujem: 23,3% Ne interesuje me: 2,9%	Pad
2. Da li ste pristalica formiranja ekološke policije (...s velikim ovlaštenjima u sprječavanju zagađenja)	Da: 74,6% Ne: 10,5% Ne znam: 14,9%	Da: 78,3% Ne: 8,7% Ne znam: 13%	Rast
3. Kako biste ocijenili ekološku kulturu građana? <i>(Zadovoljavajuća, nezadovoljavajuća, ne mogu procijeniti)</i>	Zadovoljavajuća: 5,5% Nezadovoljavajuća: 84% Ne mogu procijeniti: 10,5%	Zadovoljavajuća: 10,5% Nezadovoljavajuća: 74,8% Ne mogu procijeniti: 14,8%	Rast
4. Da li biste se odazvali na poziv za učešće u akcijama kojima se poboljšava kvaliteta životne sredine u Vašem mjestu? <i>(Redovno, povremeno, ne...)</i>	Redovno: 38,5% Povremeno: 42% Ne: 9,6% Ne znam: 9,9%	Redovno: 22% Povremeno: 45,4% Ne: 19,9% Ne znam: 12,8%	Pad
5. Ko treba da obezbijedi uslove da živite u zdravoj životnoj sredini? <i>(Država, građani, zagađivači...)</i>	Isključivo država: 19,9% Država i drugi subjekti: 53,7% Isključivo zagađivači: 13,4% Samo građani: 9,5%	Isključivo država: 21,6% Država i drugi subjekti: 53,7% Isključivo zagađivači: 11,4% Samo građani: 11,35%	Stabilno
6. Smatrate li da podaci o stepenu zagađenosti životne sredine moraju biti dostupni javnosti?	Uvijek: 71,1% Povremeno: 20,8% Ne: 3,1% Ne znam: 5%	Uvijek: 69% Povremeno: 24,7% Ne: 2,8% Ne znam: 3,6%	Pad
7. Ukoliko biste odlučivali o izgradnji nekih objekata u Vašem mjestu, čemu biste dali prednost? <i>(Uređenje okoline, fabrike, hoteli...)</i>	Uređenje okoline: 64,3% Izgradnja fabrika: 8,4% Hoteli: 7,9% Tržni centri: 13,4% Ne znam: 6%	Uređenje okoline: 51,4% Izgradnja fabrika: 20,1% Hoteli: 8,1% Tržni centri: 13,9% Ne znam: 6,5%	Rast
8. Da li biste radi sticanja materijalnog bogatstva ugrozili životnu sredinu <i>(npr. nekontrolisana sječa šume)?</i>	Da: 6,3% Ne: 76,7% Ne znam: 17%	Da: 6,2% Ne: 84% Ne znam: 9,8%	Pad

Dakle:

1. **Povjerenje u “ekološku državu”:** Uglavnom ostaje stabilno, s blagim padom „punog“ povjerenja i porastom onih koji „djelimično“ vjeruju u koncept.
2. **Podrška ekološkoj policiji:** Raste, što ukazuje na sve veću spremnost građana da podrže strože mehanizme zaštite životne sredine.
3. **Percepcija ekološke kulture:** Nezadovoljstvo i dalje prevladava, ali se udvostručio procenat onih koji misle da je ekološka kultura zadovoljavajuća (mada je to i dalje mali dio).
4. **Spremnost na učešće u ekološkim akcijama:** Primjetan je pad redovnog voloniranja, a porast onih koji bi učestvovali samo povremeno ili ne bi uopšte, što sugerira slabiju motivaciju za kontinuirani angažman.
5. **Odgovornost za zaštitu životne sredine:** Najviše ispitanika i ranije i danas odgovornost vidi kao zajedničku obavezu države i drugih subjekata, dok se manji postotak opredjeljuje za isključivu odgovornost države, zagađivača ili samih građana.
6. **Transparentnost podataka o zagađenju:** I dalje većina građana zahtijeva da informacije budu uvijek javno dostupne, iako je taj procenat blago niži nego ranije.
7. **Razvoj: industrija naspram uređenja okoline:** Znatno se povećao udio onih koji daju prioritet izgradnji fabrika, premda je i dalje najveći procenat onih koji bi radije da se unapređuje okolina.
8. **Spremnost na ugrožavanje prirode radi dobiti:** Mali broj ispitanika (oko 6%) bi to prihvatio, a porastao je udio onih koji su odlučno protiv (s ~77% na 84%), što govori u prilog snažnijoj ekološkoj osviješćenosti na deklarativnom nivou.

LOKALNE ZAJEDNICE

Nakon što smo u prethodnim odjeljcima sagledali širu sliku o ekološkoj svijesti i percepciji građana na državnom nivou, u nastavku se fokusiramo na ekološke izazove u lokalnim zajednicama širom Crne Gore, kroz istraživanja realizovana u periodu od oko 25 godina. Iako su ova istraživanja često bila dio šireg anketnog okvira (koji je, pored ekologije, obuhvatao i socijalno-ekonomske, političke i druge komunalne teme), izdvojeni rezultati nude dragocjen uvid u to kako se specifični ekološki problemi — od vodosnabdijevanja i kanalizacije, do upravljanja otpadom i zaštite prirodnih resursa — manifestuju na opštinskom nivou.

Cilj ovog dijela rada jeste da se na **ilustrativan način** prikažu ključni nalazi iz više gradova i opština (npr. Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Pljevlja, Podgorica, Tivat, Ulcinj, Žabljak, kao i novoformirana opština Zeta). Iako su kontekst i prioriteti svake sredine djelimično različiti, jasno se izdvaja nekoliko zajedničkih tema:

1. **Vodovodna i kanalizaciona infrastruktura** – U gotovo svim sredinama prepoznaje se kao najurgentniji problem ili najveći izvor nezadovoljstva.
2. **Upravljanje otpadom i čistoća** – Zadovoljstvo ovim segmentima kreće se od vrlo niskih ocjena do umjerenog napretka, u zavisnosti od konkretnih komunalnih napora svake opštine.
3. **Zaštita životne sredine** – Opštine s industrijskim zagađivačima (Pljevlja, Podgorica/KAP) ili specifičnim prirodnim ljepotama (Ulcinj, Žabljak) imaju pojačanu osjetljivost na ekološke projekte (npr. kolektori otpadnih voda, sanitarne deponije, toplifikacija).

Na taj način, pregled lokalnih istraživanja dopunjuje dosadašnju analizu državnog nivoa i pokazuje da su pitanja održivog vodosnabdijevanja, odvoza smeća, poboljšanja kanalizacione mreže i očuvanja prirodnih resursa podjednako aktuelna i zahtevaju kontinuiranu pažnju i ulaganja na lokalnom, ne samo na nacionalnom planu.

1. Bar

- **Glavni prioritet:** U istraživanjima iz 2001/2002. dominantno rješavanje vodovodne mreže (59,7% građana).
- **Zadovoljstvo vremenom poraslo** (2002–2014) sa ~12% na 50,8% za vodosnabdijevanje, dok je kanalizaciona mreža ostala slabije ocijenjena (50% nezadovoljnih 2014).
- **Otpad i čistoća:** Oko 70–80% građana kontinuirano zadovoljno prikupljanjem i odvozom smeća, pa je ovaj segment nešto bolje ocijenjen.

2. Berane

- **Najveći komunalni izazov** (2001): prikupljanje smeća (15%) i održavanje čistoće (11%).
- **Vidljiv porast zadovoljstva** (2002–2013) u vodovodnoj mreži (43% → 57%), dok je kanalizaciona mreža i dalje izazov.
- **Poseban problem:** deponija na Vasovim vodama, gdje se većina građana (55,7%) u potpunosti slaže s protestima mještana Beransela (2013). Ističe se i potreba za izgradnjom sanitarne deponije (24,8% ispitanika).

3. Bijelo Polje

- **Vremenski kontrast** (2002–2014): zadovoljstvo vodovodnom mrežom poraslo sa 38,4% na 57,3%, dok je nezadovoljstvo kanalizacijom ostalo visoko (~55% u 2014).
- **Prikupljanje i odvoz smeća:** zadovoljavajuće (45,5% → 53,5%), ali i tu postoji ~1/3 nezadovoljnih.
- **Ključni prioriteti** 2018. godine su bili projekti kao što su Đalovića pećina i šetalište uz Lim, dok su ekološke teme (npr. kolektor, vodovod Zaton) nešto niže rangirane, ali ipak prepoznate.

4. Budva

- **Vodosnabdijevanje** dugo najurgentnije pitanje. U 2005. čak 23,5% građana izdvojilo ga je kao prioritet.
- Posle **priključenja na Regionalni vodovod** (oko 2010), zadovoljstvo vodom raste (npr. 2012. ~63,9%).
- **Kanalizacija**, međutim, ostaje problem: 10,9% zadovoljnih naspram 74,1% nezadovoljnih (2005) – blag porast kasnije, ali i dalje dosta kritika.

5. Cetinje

- **Zadovoljstvo** rješavanjem kanalizacije značajno poraslo između 2009. i 2017. (23,2% → 61,8%), dok je kod vodovoda trend suprotan (44,7% → 23,7%).
- Održavanje čistoće i odvoz smeća bilježe solidne ocjene (oko 50–60% zadovoljnih), a zaštita životne sredine oko 25–30% zadovoljnih, što znači da najveći dio građana ne uviđa veće poboljšanje.

6. Danilovgrad

- Između 2002. i 2014. primjećuje se veliki skok zadovoljstva vodovodom (23,9% → 62,7%) i odvozom smeća (8,7% → 48,7%).
- **Kanalizacija** se i dalje slabije ocjenjuje (13% → 30,1%), ali postoji pomak nabolje.

7. Herceg Novi

- **Glavna tema:** vodosnabdijevanje. Zadovoljstvo 2003. bilo je samo 4,5%, 2014. je naraslo na 26,1%. Ipak, ~60% ostaje nezadovoljno.
- Čistoća i odvoz smeća ranije su bili dobro ocenjeni (77,8% zadovoljnih), ali do 2014. zadovoljstvo opada (53,1%).
- **Kanalizacija** ostaje problem sa preko 60% nezadovoljstva.

8. Kolašin

- **Vidno poboljšanje** u vodovodu (46,5% → 62% zadovoljnih do 2014) i djelimično u kanalizaciji (20,2% → 32,9%).
- **Čistoća javnih površina** opala u zadovoljstvu (51,5% → 37,6%), pa raste nezadovoljstvo.

9. Mojkovac

- Najveći rast zadovoljstva zabilježen je u prikupljanju i odvozu smeća (16,7% → 57,6%) i čistoći javnih površina (11,4% → 52,9%), upoređujući 2002. i 2013.
- Kanalizacija je popravljena, ali i dalje ~37% nezadovoljnih.
- U prioritetima za 2013. građani su uglavnom pominjali otvaranje rudnika "Brskovo" (17,7%), ekonomsko-ekološki projekat.

10. Nikšić

- Početno (2001) niske ocjene za održavanje čistoće javnih površina i vodosnabdjevanje (2,16–2,4 na skali 1–5).
- U 2008. blizu polovine građana još nezadovoljno vodosnabdjevanjem (46%) i 63,5% otpadnim vodama.
- **Godine 2020.** svrstavaju vodovod, čistoću i zaštitu životne sredine među najvažnije tri teme (12–17% ispitanika).

11. Pljevlja

- Zbog prisustva industrijskih zagađivača—prvenstveno Termoelektrane Pljevlja i Rudnika uglja—opština se suočava s najizraženijim ekološkim izazovima, posebno u pogledu zagađenja vazduha i negativnih efekata na zdravlje stanovništva.
- Zadovoljstvo vodovodom raste (22,7% → 44,6%), a čistoća gradskih površina sa 15,1% → 52,5% (2001–2014).
- U 2018. prioritet je toplifikacija (61,2%) i ekološka sanacija (32,1%). Većina (66,9% još 2004.) smatra da je vlast mogla više uraditi za životnu sredinu.

12. Podgorica

- Ankete (2003–2018) pokazuju stalni zahtjev za uređaj za prečišćavanje otpadnih voda – do 25,9% ispitanika 2018. ga vidi kao glavni ekološki projekat.
- Prikupljanje otpada i čistoća su u blagom poboljšanju, ali kanalizacija ostaje slabije ocijenjena (oko 50% nezadovoljnih 2018).
- Većina lokalnih projekata (vodovodne mreže, deponije) dobija skromne ocjene, a građani često nisu dovoljno obaviješteni.

13. Tivat

- **2001:** veoma niske ocjene za vodovod (1,38) i kanalizaciju (1,29 na skali 1–5).
- Glavni prioriteti (75,95% → 64,1% kroz godine) vezani za vodovod, ali se do 2007. povećava potreba za kanalizacijom (31,1%).
- **Godina 2007:** prikupljanje otpada 61,5% zadovoljnih, nasuprot 57,1% nezadovoljnih vodovodom.

14. Ulcinj

- **2001:** najlošije ocjene za prikupljanje i odvoz smeća i čistoću (1,41).
- Kao prioritet se izdvajalo održavanje čistoće (27,17%) i smeća (18,48%), dok su vodovod/kanalizacija manje pomenuti tada.
- **Godine 2022:** većina stanovnika ima neutralan stav o napretku, ali otprilike 25–30% misli da je situacija lošija nego prije 4 godine. Za vodosnabdijevanje 34,5% kaže „isto“.

15. Žabljak

- Rastuće zadovoljstvo vodovodom (43% → 57,6%), ali čistoća javnih površina stagnira (~28%) i nezadovoljstvo se povećava (58% 2014).
- Kanalizacija bolja nego prije (34% → 41,8%), ali nezadovoljne grupe ostaju blizu polovine ispitanika.

16. Zeta (novoformirana opština)

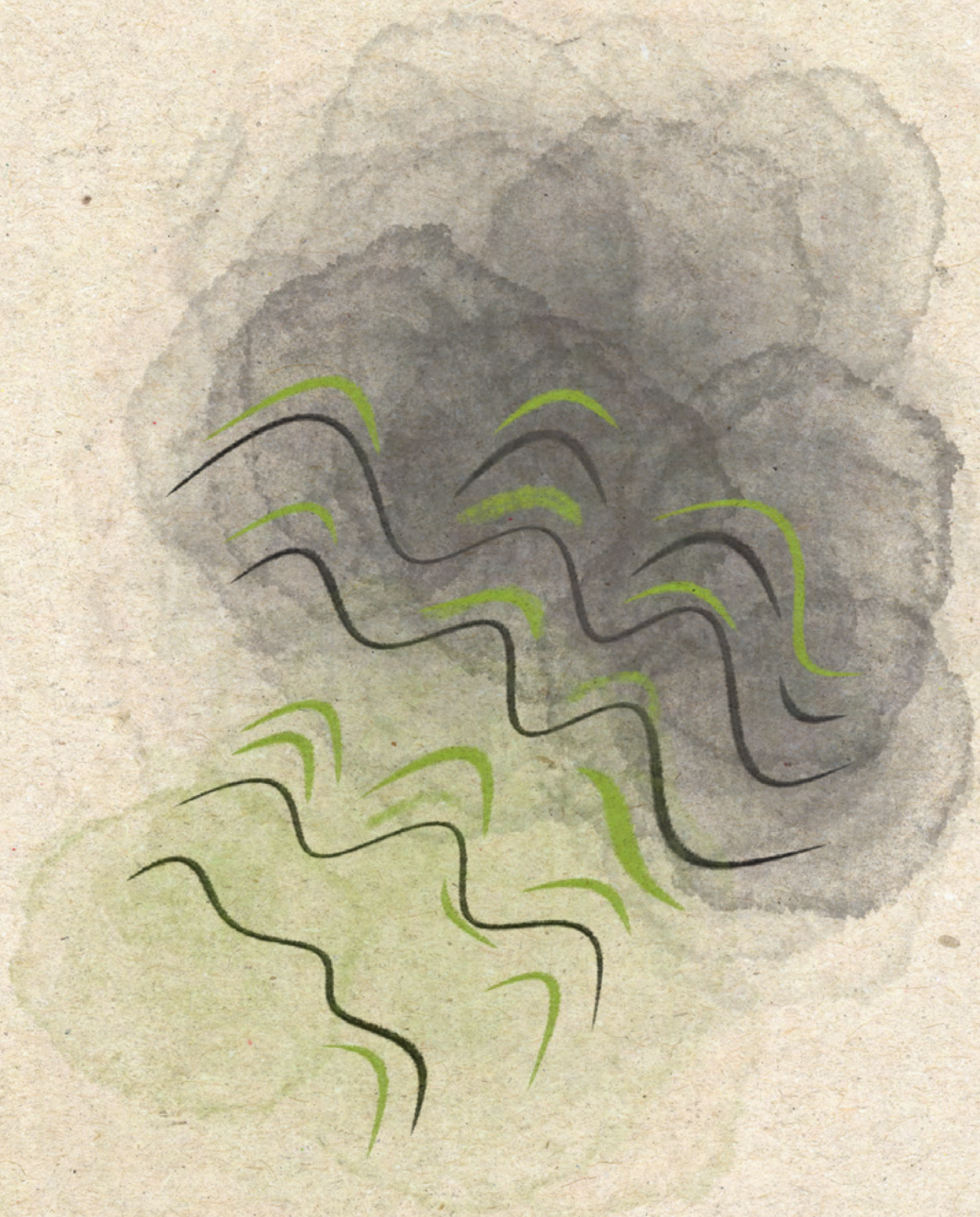
- **Istraživanje 2022:** oko polovine ispitanika kaže da je stanje nepromijenjeno u pogledu zelene površine, čistoće i vodosnabdjevanja, dok manji dio primjećuje poboljšanje ili pogoršanje.
- Među ekološkim projektima građani su izdvojili reciklažna dvorišta, kompostanu i park-šumu Beglaci kao važne inicijative.

Zaključak (lokalni primjeri)

Ovi rezultati potvrđuju da se na **lokalnom nivou** u većini opština uočavaju slični prioriteti kao i na državnom planu:

1. **Vodovod i kanalizacija:** U gotovo svim gradovima jedna od dvije najčešće pominjane potrebe (Bar, Herceg Novi, Nikšić, Tivat).
2. **Upravljanje otpadom i čistoća:** Izdvajaju se kao segmenti koji negdje bilježe pozitivne pomake (npr. Mojkovac, Cetinje u posljednjim godinama), a negdje je nezadovoljstvo i dalje naglašeno (Ulcinj, Pljevlja u ranijem periodu).
3. **Zaštita životne sredine:** U opštinama s jakim industrijskim faktorom (Pljevlja, Podgorica zbog KAP-a) ili specifičnim prirodnim resursima (Berane – deponija, Tivat – priobalje, Žabljak – nacionalni park), građani prepoznaju ekološke projekte (kolektori, sanitarne deponije, toplifikacija) kao ključno rešenje.

Takođe se vidi da su oscilacije u zadovoljstvu često vezane za konkretne infrastrukturne projekte (npr. priključenje na Regionalni vodovod kod Budve ili Bara), dok je kanalizaciona mreža u većini sredina i dalje slabija tačka. U nekim opštinama (Berane, Pljevlja, Podgorica) dominiraju i širi problemi s deponijama ili industrijskim postrojenjima, što unosi dodatni ekološki pritisak. U cjelini, lokalni nalazi upotpunjuju sliku o tome da je ulaganje u komunalnu infrastrukturu (vodovod, kanalizacija, odlaganje otpada) i dalje najznačajniji temelj za poboljšanje ekoloških uslova i kvaliteta života u većini crnogorskih opština.

ZAKLJUČAK

Ovaj pregled rezultata istraživanja, koja obuhvataju posljednjih 25–30 godina, pokazuje da se pojam “ekološke države” u Crnoj Gori razvijao u dinamičnom kontekstu gdje ekonomski, politički i socijalni izazovi često dolaze u prvi plan. U ranoj fazi (devedesete godine) postojala je relativno visoka simbolička podrška konceptu „Ekološke države“, uz spremnost ispitanika da podrže čak i obustavu rada zagađivačkih fabrika. Ipak, praksa je ubrzo pokazala da zaštita prirode mora da se nosi s pritiscima socioekonomske svakodnevice i nedovoljne institucionalne podrške.

1. Povjerenje u institucije i lični angažman

Povjerenje u rad ministarstava i Vlade oscilira tokom godina, a u pojedinim trenucima (2009–2010) raste ili opada u korelaciji s voljnošću građana da se lično ekološki angažuju. To sugerise da nedostatak jasne i kontinuirane politike, kao i neefikasna komunikacija o rezultatima, mogu demotivisati građane. Istovremeno, ispitanici u anketama uglavnom izjavljuju da „ne bi ugrožavali prirodu radi materijalne koristi“, dok konkretne prakse (razdvajanje otpada, učešće u ekološkim akcijama) pokazuju da deklarativni stavovi ne dovode nužno do aktivnog angažmana.

2. Mediji i NVO sektor

Mediji, posebno štampani, i dalje posvećuju ograničen prostor ekološkim temama, što, uz nisku gledanost specijalizovanih ekoloških emisija, otežava promociju ideje o „Ekološkoj državi“. S druge strane, NVO sektor pokazuje intenzivnu saradnju s državnim institucijama i određenu podršku u javnosti, ali ekologija i dalje zaostaje za drugim društvenim problemima (korupcija, ljudska prava) u percepciji građana.

3. Upravljanje otpadom, kvalitet vazduha i vode

Uprkos visokoj svijesti o važnosti čiste životne sredine, većina ispitanika nije spremna ili nema uslove za selektivno odlaganje otpada. Kvalitet vazduha i vode građani često ne doživljavaju kao urgentan problem na individualnom nivou, iako postoji generalna zabrinutost oko industrijskog i komunalnog zagađenja. To ukazuje na potrebu za boljom infrastrukturom (kontejneri, uređaji za prečišćavanje otpadnih voda) i jasnijom promocijom mjera koje bi omogućile efikasnije učešće građana.

4. Evolucija fokusa ka klimatskim promjenama i energetske tranziciji

Najnovija istraživanja (2021–2023) ukazuju na rastući značaj klimatskih tema i prelazak na obnovljive izvore energije. Većina ispitanika klimatske promjene vidi kao realnu prijetnju i smatra prelazak na „čistu“ energiju neophodnim. Ipak, širi pojam „pravedne energetske tranzicije“ nije dovoljno poznat većini, čime se otvara prostor za dalja objašnjenja i planove koji bi pomirili ekonomske i socijalne interese lokalnih zajednica (posebno onih zavisnih od industrije uglja).

5. Lokalni kontekst

Na opštinskom nivou — od primorskih gradova do sjevernih, industrijskih središta — problemi su slični: vodovod, kanalizacija, prikupljanje otpada i zaštita prirodnih resursa. Istraživanja pokazuju da uvođenje novih infrastrukturnih rješenja (npr. Regionalni vodovod, sanitarne deponije, kolektori za otpadne vode) značajno poboljšava zadovoljstvo građana, ali i da kanalizaciona mreža i dalje ostaje najčešće neprioritetno riješen segment. Uz to, industrijsko zagađenje, posebno u Pljevljima i djelimično Podgorici (KAP), višestruko opterećuje ekološku situaciju.

Rezultati predstavljeni u ovom radu, koji obuhvataju višedecenijska istraživanja o ekološkim stavovima građana Crne Gore, potvrđuju da ideja “ekološke države” ostaje važan dio društvene svijesti, ali i da je njena primjena u praksi ograničena različitim institucionalnim, infrastrukturnim i socioekonomskim preprekama.

Ključna zapažanja koja proističu iz ovih istraživanja mogu se svesti na dvije grupe zaključaka.

1. Paradoks deklarativne i stvarne ekološke svijesti

Brojni pokazatelji (npr. odbijanje da se priroda narušava radi materijalne koristi; visoka saglasnost s potrebom za strožim ekološkim mjerama) svjedoče o načelno dobro razvijenoj „deklarativnoj“ ekološkoj svijesti. Istovremeno, praksa (poput niske stope selektivnog odlaganja otpada, rijetkog učešća u lokalnim ekološkim akcijama, ograničene podrške NVO inicijativama) ukazuje na nedovoljno sprovođenje tih stavova u svakodnevnom životu. Razlog za ovakav jaz dijelom leži u nedostatku infrastrukture (kontejnera za razdvajanje otpada, redovnog odvoza, kolektora otpadnih voda), ali i u slabom podsticaju građana, nedovoljno organizovanom sistemu i ponekad niskom povjerenju u institucije. Otuda je ključno istovremeno jačati kapacitete i obezbijediti motivacione mjere za prevođenje deklarativne svijesti u konkretnu ekološku praksu.

2. Noviji izazovi: klimatske promjene i energetska tranzicija

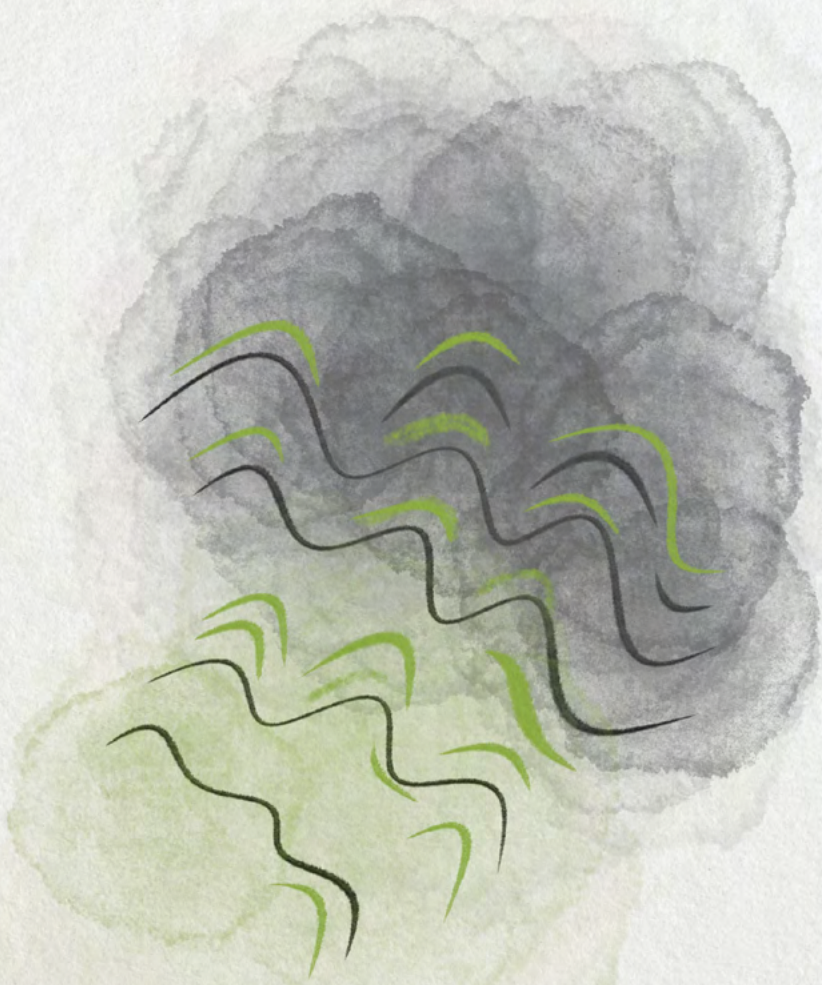
U ranijem periodu (devedesete i prva decenija 21. veka), fokalni ekološki problemi u Crnoj Gori mahom su se ticali komunalnog zagađenja i industrijskih pogona (npr. KAP, Termoelektrana u Pljevljima). U posljednjih 10–15 godina, naročito poslije 2015, u središte pažnje sve češće ulaze **klimatske promjene** i prelazak na obnovljive izvore energije.

- Istraživanja pokazuju da tri četvrtine ispitanika klimatske promjene doživljava kao stvarnu prijetnju, dok podjednak procenat podržava prelazak na “čistu” energiju, ali uz nedovoljno razumijevanje pojma “pravedna tranzicija”.

Lokalni otpor ili neizvjesnost često se javljaju u sredinama zavisnim od uglja, usljed straha da će naglo zatvaranje industrije narušiti radna mjesta i ekonomski opstanak. Ovo nalaže izradu detaljnih planova tranzicije koji kombinuju ekonomske i socijalne mjere s očuvanjem životne sredine

Završna poruka

Cjelokupno sagledavanje pokazuje kako se u Crnoj Gori, tokom gotovo 30 godina, koncept „Ekološke države” razvijao kroz dvije faze: najprije kao snažna simbolička ideja i deklarativna vrijednost, a potom, uz nove ekološke izazove (klimatske promjene, energetska tranzicija), kao sveobuhvatni političko-ekonomski zadatak. Istraživanja naglašavaju relativno stabilnu podršku građana zaštiti prirode, ali i upozoravaju na jaz između deklarativnih stavova i realnog ponašanja. Uspostavljanje efikasnih komunalnih sistema i zakonodavnih mehanizama, kao i široka društvena mobilizacija (lokalna vlast, NVO, mediji, stručna i međunarodna zajednica), određiće dalji put Crne Gore ka održivoj ekološkoj praksi i jačanju istinskog, a ne samo formalnog statusa ekološke države.

Dodatni izvori i literatura

Pored rezultata iznijetih u ovom radu, za sve one koji žele proširiti uvid u ekološke probleme i istraživanja o biodiverzitetu, zaštiti voda, upravljanju otpadom, priobalnim ekosistemima, klimatskim promjenama i lokalnim studijama slučaja u Crnoj Gori, korisno je konsultovati i sljedeće publikacije. Napominjemo da navedena literatura **nije bila direktno korišćena** u izradi ovog pregleda, već služi kao **preporuka** za dublje razumijevanje konteksta i dalja istraživanja.

1. Zaštita biodiverziteta i ekosistema

- Hajdarević, K., & Šekularac-Ivošević, T. (2018). *Diversity and distribution of freshwater macroinvertebrates in the Crno jezero (Montenegro)*. Journal of the Geographical Institute Jovan Cvijić SASA, 68(2), 193–209.

Fokus: Ispitivanje slatkovodnih makrobescičmenjaka i njihove uloge u ekosistemu, s analizom ekoloških faktora na Crnom jezeru (Durmitor).

- Pešić, V., et al. (2012). *Freshwater biodiversity of the Balkan Peninsula: an overview of the 'Freshwater Ecosystems of Montenegro' project*. Italian Journal of Zoology, 79(2), 298–309.

Fokus: Pregled stanja vodenih ekosistema u Crnoj Gori, snaglaskom na endemske vrste, ugrožena staništa i predložene mjere zaštite.

2. Zaštita voda, upravljanje otpadnim vodama i kvalitet resursa

- Jeftić, Ž., & Marojević, V. (2017). *Kvalitet površinskih i podzemnih voda u Crnoj Gori s osvrtom na pravni i institucionalni okvir*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 54(3), 601–624.

Fokus: Analiza zakonske regulative i institucionalnih kapaciteta za zaštitu voda u Crnoj Gori, uz pregled rezultata monitoringa površinskih i podzemnih voda.

- Mrdak, D. (2017). *The ecological status of rivers in Montenegro and the required measures for their protection*. Acta Zoologica Bulgarica, 69(4), 483–490.

Fokus: Procjena ekološkog statusa ključnih vodotoka, uz preporuke za održivo upravljanje i smanjenje zagađenja.

3. Upravljanje otpadom i antropogeni uticaji

- Đurović, R., & Đurović, M. (2016). *Municipal solid waste management in Montenegro: challenges and prospects*. Journal of Environmental Protection and Ecology, 17(3), 976–985.

Fokus: Kritički pregled sistema upravljanja komunalnim otpadom, sa osvrtom na infrastrukturu i ekonomske mehanizme u crnogorskim opštinama.

- Bulajić, A., et al. (2020). *Environmental impact of illegal landfills in Northern Montenegro: Spatial distribution and potential ecological risks*. Waste Management & Research, 38(7), 716–725.

Fokus: Analiza lokacija nelegalnih deponija, potencijalno zagađenje zemljišta i voda, kao i predlozi mjera sanacije.

4. Zaštita morskih i priobalnih ekosistema

- Pešić, A. (2021). *Ecological status and pollution assessment of the coastal waters of Montenegro*. Mediterranean Marine Science, 22(3), 517–529.

Fokus: Ocjena ekološkog statusa priobalnih voda, prisustvo različitih zagađujućih materija i preporuke za praćenje i unapređenje upravljanja obalnim područjem.

- Joksimović, D., & Dragičević, B. (2018). *Marine pollution in Boka Kotorska Bay (Montenegro) and its ecological implications*. Fresenius Environmental Bulletin, 27(12), 8696–8705.

Fokus: Pregled glavnih izvora i nivoa zagađenja mora, s naglaskom na detekciju teških metala i drugih polutanata u vodi i sedimentu.

5. Klimatske promjene i energetska tranzicija

- Đurović, S., & Drašković, B. (2022). *Renewable energy development in Montenegro: policy framework and public perception*. Energy Policy, 164, 112872.

Fokus: Analiza planova za razvoj obnovljivih izvora, vjetroelektrana i malih hidroelektrana, te socioekonomskih efekata i stavova lokalnih zajednica.

- Gnjata, R., & Vujadinović, M. (2020). *Climate change effects on hydrological regimes in mountainous areas of Montenegro*. Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences, 15(2), 379–388.

Fokus: Procjena uticaja klimatskih promjena na vodne tokove u planinskim predjelima i adaptivne mjere za očuvanje ekosistema.

6. Lokalni primjeri i studije slučaja

- Mijušković, R., et al. (2019). *Ecotourism potential in the Durmitor National Park: Local communities' attitudes and opportunities*. *Journal of Environmental Tourism Studies*, 5(1), 55–65.

Fokus: Stavovi lokalnog stanovništva o ekoturizmu i zaštiti prirode, s akcentom na održivo korišćenje planinskih resursa.

- Damjanović, I., & Bošković, M. (2022). *Socio-economic factors affecting sustainable waste management in Cetinje Municipality*. *Municipal Engineering and Ecology*, 14(2), 345–360.

Fokus: Uloga socioekonomskih faktora u prihvatanju praksi odvojenog sakupljanja otpada, kao i efekti na lokalnu ekološku politiku.

Napomena: Navedene reference nisu direktno korišćene u izradi ovog pregleda, već su uvrštene kao **korisni dodatni izvori** za sve čitaoce koji žele dublji uvid u širi spektar ekoloških tema u Crnoj Gori — od biodiverziteta do klimatskih promjena i održivog turizma.

